

Tvorba tematických kulturních tras

(studijní materiály k akci)

TENTO PROJEKT

„Kulturní dědictví venkova a venkovský cestovní ruch“

JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKOU UNIÍ

Z EVROPSKÉHO ZEMĚDĚLSKÉHO FONDU PRO ROZVOJ VENKOVA

v rámci opatření III.3.1 Vzdělání a informace

Programu rozvoje venkova ČR

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

Obsah:

Úvod - Svatojakubská cesta	4
Čím se liší Camino de Santiago nebo-li svatojakubská cesta od ostatních poutních cest?	4
Svatý rok	4
Hlavní cesty vedoucí do Santiaga de Compostela	5
Proč měla a stále má ze všech cest vedoucích do Santiaga největší význam Francouzská cesta?	6
Legendy a zázraky propletené s historií	6
Jakubův hrob	7
Zlaté období a úpadek	7
Svatojakubská cesty kdysi	8
Středověcí poutníci	8
Cesty	8
První turistický průvodce	8
Svatojakubská cesta dnes	9
Praktické informace	10
Kdy se vydat na cestu	10
Svatojakubská mušle a jiná značení	10
Poutnické ubytovny.....	10
Stravování	11
Co mít na paměti	11
Co přináší Svatojakubská cesta dnes	11
Informace o poutnicích, jejich profil	12
Podpora UNESCO a Rady Evropy	13
Infrastruktura tras a jejich značení	14
Financování budování tras v jednotlivých státech Evropy	14
Svatojakubské trasy v ČR - přehled jednotlivých tras	15
Značení českých svatojakubských tras.....	15
Možnosti budování další infrastruktury - ubytovny, vyznačení v mapách, informační střediska	16
Možnosti organizovaných poutí a využívání služeb poutních průvodců.....	16
Poznámka o vztahu církve a poutnictví	16
ULTREIA občanské sdružení	17
Česká cesta	18
Trasa České cesty na území dnešního Slovenska	19
Zaniklé středověké osady na Dražanské vrchovině	
– Hamlíkov, Vilémov, Bystřec	20
Osobnost Ervína Černého a výsledky jeho výzkumů	20
Počátky slovanského osídlení Dražanské vrchoviny	21
Zanikání slovanských osad na Dražanské vrchovině	22
Zaniklá středověká osada (ZSO) Hamlíkov	22
Hamlíkov (okres Vyškov)	23

Zaniklá středověká osada (ZSO) Vilémov	25
Vilémov (okres Vyškov).....	25
Zaniklá středověká osada (ZSO) Bystřec	28
Bystřec (okres Blansko).....	29
Závěrem aneb Quo vadis?	32
„Graselovy stezky“	33
Krysař z Hameln na Moravě	34

Úvod - Svatojakubská cesta

Historie poutě do Santiaga de Compostela byla ve svých počátcích spojenou s pojmem *reconquista*, znovudobytí. Podle historických pramenů došlo po smrti vizigótského krále Wittizy ke sporům o trůn, čehož využily výbojné muslimské kmeny (souhrnně pojmenované jako Maurové), roku 711 přepluly Gibraltar a postupně začaly okupovat Pyrenejský poloostrov. Vytvořily mocný Cordóbský chalífát zahrnující téměř celé území dnešního Španělska a Portugalska, přičemž dokonce překročily Pyrenejské pohoří. Byli nakonec zastaveni až u francouzského města Poitiers roku 732 a zatlačeni zpět za Pyreneje, které se tím staly hranicí křesťanské Evropy a světa islámu. *Reconquista* nakonec po dlouhých sedmi stoletích vedla k vyhnání Maurů ze západní Evropy. Poslední muslimský vládce se vzdal v Granadě až roku 1492 v prospěch králů Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské. Je pozoruhodné, že počátek putování k ostatkům apoštola Jakuba se přibližně shoduje se začátkem *reconquisty*. Paradoxně i samotná *reconquista* pomohla k posílení kultu svatého Jakuba. Podle legendy totiž roku 844 v klíčové bitvě u Clavija bojoval na straně křesťanů sám apoštol Jakub, který si tím vysloužil titul Maurobijec (Matamorros). Shrňeme-li výše uvedené, vidíme, že to byly právě ony historické okolnosti, které vedly ke vzniku Svatojakubské cesty. Španělští křesťanští králové s cílem získat zpět svoji moc nad celým Pyrenejským poloostrovem provedli na svou dobu úžasný marketingový tah a podpořením víry ve svatého Jakuba jako Maurobijce a ochránce španělských křesťanů ovládli znovu celý Pyrenejský poloostrov. Křesťanství jim v jejich boji za ovládnutí a sjednocení bylo pojičkem i stmelovacím prvkem. Podobnost se svatým Václavem tu jistě není náhodná.

Čím se liší Camino de Santiago nebo-li svatojakubská cesta od ostatních poutních cest?

- jde o soubor cest odlišených různorodostí geografických oblastí, kudy procházejí a místy, odkud pocházejí poutníci;
- tyto cesty lze rozdělit na dvě skupiny: cesty po souši a cesty po moři; většina poutníků přijížděla na poloostrov po moři a pokračovali po souši;
- všechny ale mají stejný cíl: dojet až k hrobu apoštola svatého Jakuba;
- všechny mají stejného průvodce na nebi: hvězdy Mléčné dráhy;

Existují i jiné poutní cíle a místa, především svatá místa v Jeruzalémě a svatý Petr v Římě, která jsou významnější, než Santiago de Compostela, ale nevedou

k nim věky vyznačené a vyšlapané cesty. K žádnému svatému místu nevede tolik poutních cest, která by přetrvala staletí. Proto byla Svatojakubská cesta prohlášena v roce 1987 za první kulturní evropskou cestou a v roce 1993 se dostala na seznam světového kulturního a přírodního dědictví lidstva Unesco.

Svatý rok

Na rok 2010 padá tzv. svatý jubilejní rok, **Año Santo Compostelano**, to znamená, že svátek Jakuba, který se slaví 25. července, padá na neděli. Jubilejní svatý rok nastává každý 4, 5 nebo 11 rok. Tento zvyk ustanovil papež Kalixtus II. v roce 1179. V roce 1181 další papež, Alexandr III, bulou *Regis Aeterni* označil takový rok za jubilejní s možností udělování odpustků, včetně případů rezervovaných pouze pro Svatý Stolec. První jubilejní rok nastal v roce 1182, a počet poutníků se zčtyřnásobil.

Hlavní cesty vedoucí do Santiago de Compostela

Hlavní cesty po souši jsou čtyři:

a) Camino Francés – Francouzská cesta

Nejpopulárnější, nejvíce poutníků, nejlépe popsaná a s největší infrastrukturou, jak nyní tak i v době středověku; vede z Francie, z různých míst jako Arles, le Puy nebo Paříž, a tyto „přístupové cestičky“ se slévají v Pyrenejích, v Ostabatu, nebo ve slavnějším Saint-Jean-Pied-de-Port (na francouzské straně) a **Roncesvalles** (na španělské straně). Dále pak vede Cesta přes města Pamplona, Burgos, León a Ponferrada až do Santiaga. Důležitým místem je město Puente la Reina, kde se Francouzská cesta spojuje s cestou Aragonskou.

b) Camino del Norte – Severní cesta

Je cestou nejstarší, někdy také nazývaná *Camino Primitivo* – Původní cesta, začíná v Baskicku a protíná Kantabrijskou římsou. Využívali ji hlavně poutníci přijíždějící po moři, ze severu. Vede z Irúnu přes Bilbao, Santander, Oviedo a Coruňu do Santiaga.

c) Camino Portugués- Portugalská cesta

Pro poutníky z jihu, přicházející z Portugalska z Lisabonu přes Oporto a Pontevedru.

d) Ruta de la Plata – tzv. Stříbrná cesta

Spojuje Santiago se středem a s jihem poloostrova. Sleduje původní obchodní stezku, po které se přepravovalo stříbro, proto název Stříbrná cesta. Díky *rekonquistě* se protáhla přes Salamancu, Cáceres až do Sevilly.

Z cest, které procházely mořem, existují dvě, které jsou zvlášť významné. Na rozdíl od cest po souši, které se dochovaly díky tomu, že kolem nich vznikaly kostely, hospice, katedrály, městečka, aj., cesty po moři nemohly zanechat žádnou stopu, která by přetrvala věky. Přesto se dodnes dochovaly především díky písemnému svědectví dvě hlavní námořní cesty - **Camino Inglés** – Anglická cesta a **Ruta del Mar de Arosa** – Námořní cesta do Arosy. Anglickou cestu otevřeli poutníci ze severní Evropy, kteří i přes nástrahy moře dávali přednost této rychlejší přepravě na poloostrov. Hlavními přístavy byly A Coruña a El Ferrol, odkud pak pokračovali pěšky. Většina lodí přijížděla z Anglie, což dalo této cestě její název. **Ruta del Mar de Arosa** – využívali jí Portugalci,

ale také poutníci ze severu. Přistávali v zátocích řeky Ulla a pokračovali podél řeky Ulla přes Padrón, kde se napojili na Portugalskou cestu až do Santiaga. Tato Cesta je shodná s cestou žáků Jakuba Staršího, Santiaga, když převáželi na lodi jeho tělo na místo jeho pohřbení (Padrón). Dnes se do souboru cest řadí ještě Cesta Aragonská, která se napojuje na Francouzskou cestu a vede z Tarragony přes Zaragozu. Dále pak tzv. Cesta Levantská z valencijského pobřeží zvaného Levante, která vede přes Toledo, Zamoru a Orense.

Proč měla a stále má ze všech cest vedoucích do Santiaga největší význam Francouzská cesta?

- Díky prvnímu psanému průvodci poutníka napsanému francouzským mnichem Aymericem - *Guía del Peregrino de Santiago de Compostela* - který je součástí tzv. Kalixtinského kodexu. Tento průvodce jako první propagoval poutní cestu k hrobu svatého Jakuba, vedoucí vnitrozemím severního Španělska a je považován za vůbec prvního turistického průvodce španělskou zemí;
- tato cesta byla chráněna různými vojenskými mnišskými řádami, především řádem sv. Jakuba - Orden de Caballeros de Santiago, založeným v roce 1170, ale také řád templářů;
- Cesta byla symbolem boje proti islámu, sever byl nejdříve znovu dobyt na muslimech a stal se tak symbolem znovu nabyté svobody. Nebylo jistě náhodou, že v roce 1184, kdy byli poraženi Almohavidé ohrožující Lisabon, bylo ve vojsku bojujícím proti nim na 20.000 mužů poslaných arcibiskupem z Compostely Suárezem de Deza;
- na Francouzské cestě je kostel (Villafranca), kde ještě před příchodem do Santiaga bylo a je možno žádat o odpuštění, pakliže již poutník nemohl dojít až k cíli. Odpuštění v tomto kostele mělo stejnou platnost, jakoby poutník prošel branou Odpuštění do katedrály v Santiagu.
- největší množství poutníků přicházelo z Francie, a i když ne vždy byli francouzské národnosti, země odkud do Španělska přicházeli, dala název této cestě.
- množství poutníků na této trase vedlo k tomu, že se kolem cesty musela již ve středověku vybudovat určitá infrastruktura a poskytovat ochrana. Tím se stala cesta nejvíce používanou a zároveň nejznámější. A kromě toho ekonomicky životaschopnou, protože dávala obživu lidem žijícím kolem ní.

Legandy a zázraky propletené s historií

Vysvětlit, proč události, k nimž došlo před téměř dvanácti stoletími, daly vzniknout tak nepřehlédnutelnému

fenoménu dnešní doby, jakým Svatojakubská cesta bezpochyby je, není jednoduché. Tím spíše, že mají blíže spíše k legendám než k historicky doloženým faktům. Jak už bylo řečeno výše, abychom pochopili význam

objevu údajného hrobu apoštola svatého Jakuba v daleké Galicii, musíme se přenést do Španělska 8. století. Muslimové měli pod kontrolou téměř celý Pyrenejský poloostrov až na malé území v asturských horách, kam se kvůli obtížnému terénu těžko dostávali. Právě tam začala *rekonquista*, znovudobývání Pyrenejského poloostrova křesťany. Proti muslimské převaze neměli příliš velkou šanci. Pak se stal „zázrak“ a všechno bylo rázem jinak.

Jakubův hrob

Píše se rok 813. Poustevník Pelayo informuje biskupa Teodomira o zvláštní záři vycházející z lesa poblíž sídla biskupství v někdejší Iria Flavia, dnešním městě Padrónu. V místě, odkud světlo vycházelo, byl objeven náhrobek s údajnými ostatky svatého Jakuba a jeho dvou žáků. Jak mohl biskup Teodomiro s takovou určitostí vědět, že jde o svatého Jakuba? Traduje se, že ho o tom přesvědčilo Boží vnuknutí.

Svatý Jakub Starší, syn Zebedeův, jeden z dvanácti apoštolů, zemřel jako mučedník, byl sťat kolem roku 41 v Jeruzalémě na příkaz krále Heroda Agrippy I.

Apoštolovy ostatky byly kolem roku 550 tajně převezeny z Jeruzaléma do kláštera Raithu v Palestině, odtud se v 7. století dostaly s mnichy do Zaragozy a po invazi muslimů do Galicie. Podle legendy však jeho žáci odvezli tělo do Jaffy (Haify), naložili na člun a po zázračné plavbě řízené Prozřetelností přistáli roku 44 u břehů Galicie. Než však mohli tělo svého učitele uložit do země k věčnému odpočinku, museli překonat úklady pohanské královny Lupy, které se pranic nelíbilo, že v jejím království by měl být pohřben jen tak nějaký křesťanský mučedník. Navenek sice souhlasila, ale všemi možnými prostředky se tomu snažila zabránit. Poslala například Jakubovy žáky na pole pro pár volů, aby mohli mrtvé tělo odvézt. Ti tam našli jen dva divoké býky, kteří se na ně zuřivě vrhli. Stačila však modlitba k svatému Jakobovi a stal se zázrak. Býci se rázem proměnili v klidná zvířata, poslouchající na slovo. Královna Lupa byla tak ohromena tímto a dalšími zázraky, že dovolila tělo pohřbit a dokonce se nechala i pokřtít. Pak svatý Jakub upadl v zapomnění, dokud se po takřka osmi stoletích neobjevila nad místem, kde byl údajně pohřben, ona zvláštní záře.

Zlaté období a úpadek

Fakt, že neexistuje věrohodný důkaz o působení apoštola svatého Jakuba ve Španělsku a že nikdy nebyla prokázána pravost jeho ostatků, není v tomto kontextu tak důležité. Stačilo už jen to, že jeho jméno bylo vysloveno v pravý čas na pravém místě. Teodomiro podal zprávu o zázračném nálezu asturskému králi Alfonsu II. Cudnému (791-842), který dal na tomto místě, nazvaném Campus Stelbe (Hvězdné pole), postavit baziliku a při ní benediktinský klášter. Osada, která zde vznikla a začala se brzy rozrůstat, dostala název Santiago de Compostela čili Svatý Jakub z Hvězdného pole. A když pak roku 844 rozdrtil král Ramiro I. Asturský muslimské vojsko Abdurrahmána II. v téměř prohrané bitvě u Clavija nedaleko dnešního Logroña právě díky svatému Jakobovi, který, jak praví legenda, přispěchal na bílém koni křesťanům na pomoc, byla apoštolova úloha v křesťanském světě jasná. Svatý Jakub se stává nejen patronem Španělska, ale jeho mýtus překračuje Pyreneje. Relikvie apoštola svatého Jakuba byly považovány za jedny z nejzávažnějších v celé Evropě, a jakmile se o nich zbožní křesťané dozvěděli, neváhali a vydávali se na cestu do Santiaga. Přispěl k tomu i fakt, že putování k Božímu hrobu v Jeruzalémě přes islámská území bylo v té době stále nebezpečnější a toto nebezpečí nedokázaly natrvalo odvrátit ani křižácké výpravy. Papež Kalixtus II. zavedl roku 1122 milost úplného odpuštění v letech, kdy den svatého Jakuba (25. červenec) připadne na neděli. A když roku 1179 potvrdil ustavení svatého compostelského roku i papež Alexandr III., začalo zlaté období poutí do Santiaga. Po rozkvětu přišel úpadek, na němž se podepsalo hned několik neblahých událostí. V 15. století sužoval Španělsko černý mor. Cesty se stávaly stále nebezpečnějšími, kláštery chudly a neměly dostatek prostředků ani pro chudé a nemocné v nejbližším okolí. O století později poškodila Svatojakubskou cestu protestantská reformace a náboženské války. V té době ohrožovali pobřeží západního Španělska piráti v čele s obávaným Francisem Drakem. Není divu, že roku 1588 santiago arcibiskup Clemente raději ukryl ostatky svatého Jakuba na neznámém místě. Ovšem tak dokonale, že byly znovu nalezeny až při rekonstrukci hlavního oltáře katedrály roku 1879. Ani tato událost však poutníky nepřilákala. Na vzkříšení Svatojakubské cesty si musíme počkat až do 20. století.

Svatojacobská cesty kdysi

Středověcí poutníci

Zpočátku se nelišili od kteréhokoliv jiného poutníka, ale postupně se jejich vzhled měnil. Poutnický šat se přizpůsoboval charakteru cesty. Musel být pohodlný a hlavně musel chránit před nepřízní počasí. Poutníci mívali na sobě volnou tuniku, na hlavě klobouk se širokým okrajem zvednutým vzhůru, na němž byla našita jakubská mušle, přes rameno úzkou mošnu s prostředky na cestu i něco málo jídlem. Na nohou měli obvykle šněrovací boty a opírali se o dlouhou hůl, na které byla zavěšena tykvice s vodou. Hůl zároveň sloužila jako ochrana proti divokým psům a vlkům i všelijakému jinému nebezpečí, které na cestě číhalo. A také jako kalendář, neboť si do ní poutníci dělali zářezy za každý den strávený na cestě nebo ve špitálu. Mnozí totiž pokračovali v cestě i po západu slunce, zvláště byla-li jasná noc. Nemuseli se bát, že zabloudí. Správný směr jim ukazovala Mléčná dráha. Pro středověké poutníky to byla jakási nebeská hvězdná cesta do apoštolova města, která jakoby zázrakem procházela, jak se o tom zmiňují zápisky dávných kronikářů, nad nejkrásnějšími městy, úrodnými poli, nad lesy oplývajícími zvěří a řekami plnými ryb, ale i nad divokými a pustými horami s průsmyky a sedly, které usnadňovaly přechod. Lidé se vydávali na cestu kvůli víře, pokání, spáse, naději do budoucna i touze po dobrodružství. Byli mezi nimi králové, šlechtici, osoby méně vznešené i ti úplně chudí, kteří si veškerý svůj majetek nesli s sebou. Šli sami za sebe, ale byli i tací, kteří se putováním živili a za glejt z Compostely se jménem svého chlebodáře si nechali pořádně zaplatit. Aby taky ne, když šlo často i o život.

Cesty

„Těch lidí, co míří do Santiaga de Compostela, je tak ohromné množství, že jen málokdy je cesta na západ volná,“ měl prohlásit vyslanec emira Ali Ben Júsufo, jehož do této oblasti přivedly obchodní zájmy. V 11. až 13. století mířilo údajně do apoštolova města až dvě stě tisíc poutníků ročně, kteří přinášeli do někdejších liduprázdných oblastí peníze a s nimi i nebyvalý hospodářský rozvoj a kulturní rozmach. Vladaři nabízel novým osadníkům nejrůznější privilegia, podél cesty se usazovali obchodníci, řemeslníci i významní stavitelé z jiných částí Evropy, především z Francie. Vznikaly nové osady, stavěly se cesty, mosty, kostely. Církevní řády vycitily příležitost k posílení své moci a zakládaly tu kláštery a špitály. Poutníci se sem hrnuli ze všech končin Evropy. Kdo dorazí do Santiaga de Compostela, může se vydat pěšky (můžete i autobusem) na Cabo de Fisterra čili mys „na konci světa“. Od Santiaga je vzdálen necelých sto kilometrů. Právě tam stanula před více než pěti sty lety družina pana Lva z Rožmitálu s mírovým poselstvím krále Jiřího z Poděbrad. "Konec světa". A člověku zde vytanou na mysli slova starého muže, který s očima upřenýma na moře řekl tehdy poslům Jiříka z Poděbrad: „Toto je konec pevné země, konec světa, neboť dále není nic nežli moře a jen moře, kteréhož kde je konec, Bůh milý sám tolika ví.“

První turistický průvodce

Někdy ve 12. století se vydává do Santiaga de Compostela francouzský mnich Aymeric Picaud, který po návratu shrnul své zkušenosti a zážitky v jakési knize poutníka nazvané *Liber peregrinationis*. Tento první turistický průvodce, o jehož existenci víme, je pátou knihou kodexu *Codex Calixtinus* neboli *Liber Sancti Jacobi*. Vznikl někdy kolem roku 1160 s podporou mnišského řádu v Cluny, onoho řádu, který hrál na Svatojacobské cestě tak významnou roli, a jeho bývalého opata papeže Kalixta II. Dnes je uložen v archivu katedrály v Santiagu de Compostela. Aymeric Picaud představuje v jedenácti kapitolách vše, co považuje pro tehdejšího poutníka za užitečné a poučné. Rozděluje cestu na etapy, podle jejichž délky lze soudit, že ji podnikl pravděpodobně na koni, vyjmenovává jednotlivá místa a zvláště upozorňuje na ta, kde si přišel na své jeho žaludek. Piše o svatých mužích, kteří našli na této cestě smrt a jejichž hroby by měl poutník navštívit, o nových kostelech, které tu v té době rychle vznikaly, a zvláště pak o Santiagu de Compostela, jemuž poskytuje největší prostor. Také varuje před nejrůznějšími šejdíři, kteří využívají toho, že se

poutníci ocitají v pro ně neznámém prostředí a je velmi jednoduché je osídit. Zvláštní pozornost věnuje obyvatelům krajů, jimiž Svatojakubská cesta prochází. Nehovoří o nich příliš lichotivě. O Bascích například tvrdí, že jsou to zlotřilci, kteří vyzbrojeni holemi číhají na poutníky, aby je přinutili po dobrém nebo po zlém zaplatit poplatky, na které vůbec nemají nárok. O Kastilii se sice zmiňuje jako o zemi plné pokladů, stříbra a nádherných koní, oplývající chlebem, vínem, masem, rybami, mlékem a medem, ale stěžuje si, že tam nejsou vůbec žádné stromy a že v těchto končinách žijí neřestní a špatní lidé. Nad některými tvrzeními se můžeme dnes už jen pousmát, čtení je to ale poučné a dává představu, co takové putování ve středověku obnášelo.

Svatojakubská cesta dnes

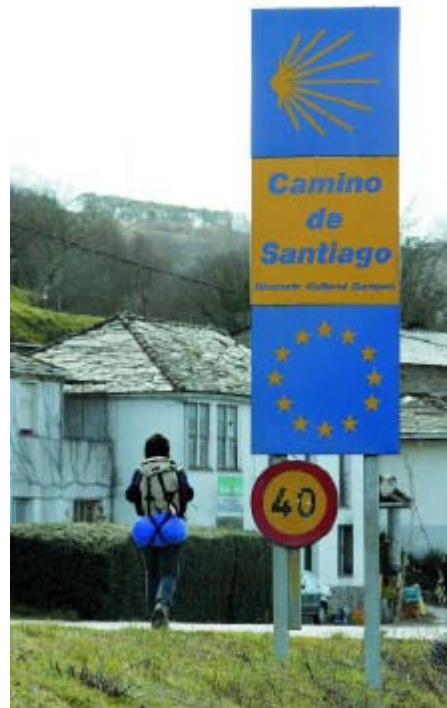
Časy se změnily, ale camino zůstalo, i když dnes už vypadá jinak než v době svého největšího rozkvětu ve středověku. Některé původní úseky zmizely pod asfaltovým povrchem silnic a dálnic nebo je pohltila pole. Tam, kde byly dříve jen hluboké lesy, vci a loupežníci, jsou průmyslové zóny. Dříve poutníci prosili o almužnu a byli vděční za kousek chleba a sklenku vína, dnes putují s kreditkou v kapse. Dříve o nich jejich blízcí nic nevěděli a s úzkostí čekali, zda se vrátí, dnes o sobě dávají vědět mobilními telefony nebo e-maily. Od 20. století zažívá Svatojakubská cesta ohromný rozmach. Opět, stejně jako ve středověku, po ní putují desítky tisíc lidí ročně. Jsou z různých koutů světa, všech věkových kategorií, různého náboženského vyznání, včetně ateistů. Mají k dispozici hustou síť ubytoven a stále se stavějí další. Působí tu společnosti přátel Svatojakubské cesty, které šíří povědomí o *caminu*. Snaží se i centrály cestovního ruchu jednotlivých oblastí i turistické informační kanceláře jednotlivých měst, které investují nemalé prostředky do propagace. Vydávají mapky, prospekty a brožurky, z nichž se dozvíte o historických památkách, zajímavých muzeích, místních slavnostech a mnoha dalších kuriozitách, které stojí za pozornost. Vyplatí se jim to, protože poutníci opět přinášejí do těchto oblastí peníze.

Francouzská cesta, která je stále ještě nejfrekventovanější, vede čtyřmi španělskými autonomními regiony. Navarra byla z velké části původně baskická, dnes se za Basky považují snad jen obyvatelé pyrenejských údolí. Obce tu však stále mají dvě jména, což může poutníka či turistu odjinud poněkud zmást. Brzy si však zvykne na to, že Orreaga je Roncesvalles, pod Iruňou se skrývá Pamplona a Estelle se říká také Lizarra. Řekne-li se La Rioja, nejspíš vás napadne skvělé červené víno, a není třeba nijak zvlášť zdůrazňovat, že lahodný mok vás v tomto nejmenším španělském regionu doprovází na každém kroku. Založení zdejších vinic se připisuje Římanům, i když jsou tací, kteří tvrdí, že víno zde znali mnohem dříve. Někdejší kastilské a leónské království, dnes největší autonomní region Španělska, poutníka hodně potrápí. Jednak jsou tu Leónské hory a také rovina, téměř bez stromů, kde je největším nebezpečím palčivé slunce, před nímž se nemáte kde skrýt, a také vítr, někdy tak silný, že vás dokáže srazit na kolena. Galicie je úplně jiná. Nehyří tolik barvami, je zelená a šedá. Zelené jsou louky a eukalyptové háje, šedé bývá nebe a zula, z níž jsou vymodelovány kopce. Melancholie zděděná po předcích, z nichž mnozí museli za živobytím odejít jinam, je tu stále ještě přítomná. Je v galicijských mlhách a deštích, v melodiích místních dudáků. Melancholie se zmocňuje i poutníků, kteří při vstupu na její území jsou téměř v cíli své cesty. A když sluneční paprsky prodírající se dešťovými kapkami vymalují na obloze barevnou duhu a pomalu vytlačí mraky i déšť, melancholie jako zázrakem mizí. Putování těmito nesmírně různorodými kraji, v nichž jsou jako korálky zasazeny známá historická města i méně známá městečka a vesnice, dokáže překvapit svými památkami, živými zvyky a tradicemi i bohatou gastronomií.

Praktické informace

Camino není určeno pouze pro pěší poutníky, ale i pro cyklisty a dokonce i poutníky na koni. Kdo se vydá po stejné trase, po níž ve 12. století putoval do Santiaga de Compostela klerik Aymeric Picaud, začne v Roncesvalles ve Španělsku. Bude to trasa dlouhá skoro osm set kilometrů. Je rozdělena do 32 etap, každý si ale může trasu přizpůsobit své fyzické kondici i časovým možnostem. Svatojakubská cesta nemá žádný oficiální výchozí bod. Lze začít na kterémkoliv místě, mnoho z poutníků si na ni vyhradilo několik dovolených. Průměrně zdatný chodec urazí celou trasu přibližně za měsíc. Cyklisté na ni potřebují asi dva týdny, borcům na horských kolech, kteří se pohybují převážně po trase určené pěšákům, to bude trvat déle než silničním cyklistům. Nechcete-li přijít o *Compostelu*, což je osvědčení o dovršení poutě, musíte zvládnout alespoň posledních sto kilometrů pěšky nebo dvě stě na kole. Stejný počet kilometrů musí urazit i ti, kteří se na cestu vydají koňmo. Pak už jen stačí navštívit v Santiagu de Compostela kancelář pro poutníky (*Oficina de Acogida de Peregrinos*) při katedrále svatého Jakuba.

Kdy se vydat na cestu

Na Svatojakubskou cestu se lze vydat v kteroukoliv roční dobu. Musí se ale počítat s tím, že v zimě bývá opravdu dost velká zima a poutníka může pořádně potrápit déšť, vítr a sníh, v létě zase až moc pálí slunce, především v oblasti Kastilie a Leónu. Také mnohé ubytovny jsou v zimě uzavřeny a v létě zase přeplněny, i když většinou nějakou střechu nad hlavou naleznete, třeba v kostele, kapli, tělocvičně. Samozřejmě se dá spát i pod širým nebem. Nejvhodnější období pro českého poutníka je druhá polovina května až červen a také září až první polovina října, kdy tu bývá nejstálější počasí.

Svatojakubská mušle a jiná značení

Vieira, jak říkají Španělé hřebenatce, je od nepaměti symbolem Svatojakubské cesty. Proč zrovna lastura hřebenatky získala takovou výsadu? Na počátku byla opět legenda. Svatý Jakub ještě v dobách biskupa Teodomira vyrval ze spárů rozrušeného oceánu jezdce na koni, jehož spláchnula vlna, a když muž přicházel k vědomí, viděl ještě jakoby ve snu svého zachránce v poutnickém šatu ozdobeném nádhernými lasturami. Poznal v něm svatého Jakuba, a když si uvědomil, že má na sobě pláštěnku pokrytou stejnými lasturami, pochopil význam poselství. Možná jste slyšeli úplně jinou legendu, není totiž zdaleka jediná. Lastura svatojakubské mušle, jak se také říká v našich končinách hřebenatce, z níž prý svatý Jakub pil, od té doby poutníky na jejich cestě doprovází. Sice z nich už nepijí, ale zdobí jejich batohy a označují poutnické ubytovny i mnohé bary a restaurace, které nabízejí poutnické menu. Jsou vsazeny do patníků a ve městech zapuštěny do dláždění, aby poutník nezabloudil. Není to však jediné značení. Cestu označují i žluté šipky namalované na stromech, kamenech, zdech, silnicích.

Kdybyste přece jen nějakou značku přehlédli a zapomněli odbočit, upozorní vás na omyl někdo z místních. Ztratit se v podstatě nelze.

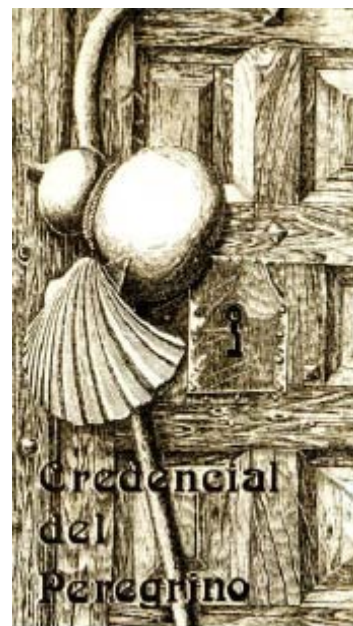
Poutnické ubytovny

Najdete je pod názvem *albergue*, *refugio*, někdy také *hospederia*. Provozují je obce, fary, církevní řády, společnosti přátel Svatojakubské cesty, španělské i zahraniční, a další instituce veřejné, ale i soukromé subjekty. Jejich síť je hustá a nově přibývají. Prokazujete se *credencialem*, což je jakýsi poutnický pas, který dostanete na začátku putování a do něhož dostáváte razítka, která prokazují, že jste opravdu poutníci. Pěší mají při ubytování přednost, cyklisté musí většinou čekat do 19 hodin, zvláště v hlavní sezóně. Ubytovny se obvykle otevírají ve 13 hodin. V létě, kdy kapacita často nestačí, je lepší vyrazit časně ráno, ubytovat se a odpoledne věnovat místním pamětihodnostem, či jen odpočívat a léčit si případné šrámy. Není-li ubytovna otevřena, což se mimo hlavní sezónu může docela dobře stát, najdete většinou na dveřích kontakt na správce nebo se stačí zeptat v nejbližším baru či na radnici. Místo si nelze rezervovat, přespat můžete

jednu noc, nemůžete-li dál kvůli nemoci či puchýřům, nechají vás tu déle. Některé soukromé ubytovny však rezervaci umožňují, a to i na více nocí.

Ubytování bývá jednoduché, nejčastěji jsou to palandy většinou ve společných noclehárnách, bez povlečení, někdy se spí na matracích či žíněnkách na podlaze. Hodí se špunty do uší, protože vždycky se najde někdo, kdo by vás nechtě mohl rušit ve spánku. Nutný je spacák, někdy přijde vhod i karimatka, to když jsou palandy obsazeny a vy jste nuceni se rozložit jen tak na podlaze nebo spát dokonce pod širým nebem. Téměř všude je teplá voda a sprchy, k dispozici bývá kuchyňka a stále častěji i pračka. Někde je doplněná o sušičku, což se hodí hlavně v chladném nebo vlhkém počasí. Sprchy jsou většinou oddělené ve společných umývárkách. Za nocleh zaplatíte od 3 do 9 €, někde se vybírá jen dobrovolný příspěvek, v soukromých ubytovnách může být nocleh o něco dražší. Ceny jsou pouze orientační.

Ubytovny mívají svého stálého správce, případně o ně i o poutníky pečují *hospitaleros* čili dobrovolníci z různých koutů světa, kteří se k této službě přihlásili. Pak už záleží na každém z nich, na jeho povaze a zájmu o tuto práci, jak se budete v cíli etapy cítit. Hodnocení ubytoven uvedených v jednotlivých etapách vychází z našich vlastních zkušeností, ale i z názorů poutníků, které se objevují na nejrůznějších diskuzních forech. Někdy mohou být i velmi rozporuplná. Ubytovny se totiž mohou z roku na rok zcela změnit. Stačí třeba jen malá rekonstrukce a hned se podmínky zlepšují. Taky *hospitaleros* odcházejí a na jejich místo přicházejí noví, někteří jsou samy úsměv a pohostinnost, jiní se dokážou jen kabonit a vy si říkáte, proč tu tedy vlastně jsou. Také se stává, a proč si to nepřiznat, že i někteří poutníci bývají dost protivní a neurvalí, a vyžadují přehnané služby. Ti nároční, jímž ubytovny z nějakého důvodu nevyhovují, mohou přenocovat v některém z mnoha hostelů, penzionů a hotelů, kterých je podél *camina* stále více.

Stravování

Ve velké většině poutnických ubytoven je k dispozici kuchyně, takže si poutník jídlo může připravit sám z vlastních surovin. Ovoce, zeleninu a sýry lze nakoupit na místních trzích a v supermarketech. Podél *camina* je spousta restaurací, barů a kafeterií, které nabízejí již od 7 € denní či poutnické menu (*menu del dia* či *menu del peregrino*). Sestává většinou ze tří chodů, vody či vína a chleba a porce bývají dostatečně velké, abyste se nasýtli. Ve Španělsku se ve velké většině restaurací podávají obědy od 13 do 16 či 17 hodin, na večeri si poutník musí počkat minimálně do 20 hodin. Mezitím kuchař odpočívá a kuchyně je tudíž zavřena. Ráno přijde vhod snídaně nebo třeba jen dobrá káva v některém z barů, které většinou otevírají kolem sedmé hodiny.

Co mít na paměti

- Nepřehánět to s oblečením. Při tak dlouhé a fyzicky náročné cestě je každé deko navíc znát. Navíc v mnoha ubytovnách je k dispozici pračka. Stačí zabalit do batohu větrovku, svetr či mikinu, rychleschnoucí kalhoty, kraťasy, ponožky, tři čtyři trička, pláštěnku, šátek či čepici proti slunci. V zimním období nezbude než přibalit i teplé oblečení.
- Nesmí chybět spacák, láhev na vodu, baterka, nůž, lžice, léky proti bolesti, dezinfekční prostředek, kapky do očí, prostředek proti oparům, obinadlo, náplast na puchýře, živočišné uhlí, šitíčko, hygienické potřeby, toaletní papír (v ubytovnách často rychle dochází), krém na opalování, sluneční brýle.
- Nutné jsou vyzkoušené lehké pohorky, které pevně stahují kotník, a sandály na přezutí. Cesta je sice dobře značená, ale mapa a nějaký průvodce nejsou na škodu. Doporučujeme hole, hodí se i lyžařské, které hlavně při výstupech a sestupech určitě oceníte. Mějte na paměti, že batoh by neměl mít více než 10 kg.

Co přináší Svatojakubská cesta dnes

Na rozdíl od všech jiných zájezdů, cest a putování je Svatojakubská cesta díky své délce opravdovou poutí. Poutí k svému vlastnímu srdci a srdci jiných. Každý na této cestě hledá a řeší něco jiného, ale vždy je to pouť obrácená do lidského nitra. A protože i dnes je třeba na trase překonat řadu překážek, je konečné řešení a nalezení tvrdě vykoupeno. Na cestě samotné se dějí různé zázraky. Nikoliv v podobě Krista kráčejícího po vodě, ale v podobě ryzích lidských vztahů. Chtě nechtě, všichni se na *caminu* stávají lepšími. Kdo chce jít sám, i přesto, že kolem něj projdou desítky dalších poutníků, bez problému si uchová svoji samotu. Kdo touží sdílet cestu s jinými poutníky, nikdy není odmítnut.

Co může tato pouť v tomto uspěchaném světě přinést a proč se na ní lidé stále vydávají, i když žijí v relativním blahobytu?

- zastavit čas a pochopit, co znamená žít přítomností
- objevit sebe sama a odhalit si pravdu o sobě samotném
- nastavit si žebříček hodnot
- objevit nové zdroje energie a motivace
- osvobodit se od civilizací daných představ úspěchu
- v klidu se projít svůj život zpátky a uvědomit si, co všechno už jsme prožili
- vytrhnout se z prostředí, které nás nutí k neustálým často nesmyslným výkonům...

Anebo jen tak prostě jít a poznávat jiné kraje, jiné mravy a jiné zvyky.

Informace o poutnících, jejich profil

Počty poutníků, vývoj (nejvýznamnější nárůsty) – údaje podle kanceláře santiagošského arcibiskupství - Delegación de Peregrinaciones del arzobispado de Santiago de Compostela (*pouze počty poutníků, kteří v daném roce došli do Santiaga de Compostela a hlásili se v kanceláři pro vyzvednutí Compostely; nezahrnuje počet poutníků, kteří ušli záměrně či nikoliv pouze určitou etapu*).

1986 – počet poutníků přibližně 2500

1996 – 23.218 poutníků

2003 – 63.512 poutníků

2005 – 93.925 poutníků

2008 – 125.141 poutníků; + 9,7% oproti roku 2007

Z toho 64.149 ze zahraničí, především z Německa, Itálie, Francie, Brazílie, Portugalska; domácí poutníci především z Madridu, Katalánci, z Andalusie a Valencie.

Z toho počet studentů: 22.714

Z toho počet osob v důchodovém věku: 14.884

2009 – 120.605 poutníků

Z toho: 85.945 mužů; 59.932 žen

Způsob: pěšky 120.605 osob
na kole..... 24.892 osob
na koni..... 391 osob
na kolečkovém křesle..... 39 osob

V roce 2004 – v zatím posledním jubilejním roce před současným jubilejním rokem 2010 věnovala centrální vláda Španělska formou daňových úlev celkem 60 milionů eur na obnovu a údržbu Svatojakubské cesty.

Autor: © Mgr. Zuzana Churanová s použitím textu z průvodce Svatojakubská cesta.

Zdroje a další informace:

1. Průvodce Svatojakubská cesta, autorky Miluše Válková, Zuzana Churanová, Karpana, 2009
2. Historia de Iberia Vieja – historický časopis
3. V Galicii se o propagaci a akce spojené s caminem stará organizace Xacobeo, která koordinuje také letošní jubilejní rok. <http://camino.xacobeo.es/es>; obsahuje informace o trase, ubytovnách, atd.
4. Španělská federace sdružení přátel Svatojakubské cesty – Federación Española de Asociaciones de Amigos del Camino de Santiago
<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/federacion/federacion.asp> - informace o všech existujících sdružení, o kurzech pro *hospitaleros*, vydává časopis Peregrino, informuje o zkušenostech, apod. Bohužel, pouze ve španělštině.

Podpora UNESCO a Rady Evropy

Na úvod něco o kulturním významu Svatojakubských poutních cest. Ten potvrzuje skutečnost, že Svatojakubská poutní cesta byla v roce 1987 vyhlášena Radou Evropy jako první evropská kulturní cesta. V roce 1993 pak byla zapsána i na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Obě tyto události byly nejenom oceněním stávajícího kulturního významu Svatojakubské poutní cesty pro Evropany, potažmo lidi celého světa, ale měly i obráceně výrazný vliv na popularitu a projevíly se pokaždé výrazným skokovým nárůstem počtu poutníků, kteří tuto pouť vykonali.

Systém tras po Evropě

Hovořit o systému tras svatojakubské poutní cesty je jednoduché v tom smyslu, že východisek poutních cest je tolik, kolik je poutníků a cílem je vždy hrob Sv. Jakuba apoštola v katedrále ve španělském městě Santiago de Compostella. Nejpřiléhavější přirovnání celého systému cest je samozřejmě přirovnání k řece sílicí každým svým přítokem, každou sbíhající se poutnickou trasou.

Tyto trasy se pak ve Španělsku stékají v jeden hlavní proud, kterým je tradiční trasa Camino Francés. Zabývat se konkrétním výčtem a popisem všech jednotlivých tras by bylo nad rámec tohoto povídání. Jen si ještě řekneme, že než se v Pyrenejích, nedaleko městečka Saint Jean-Pied-de-Port všechny trasy sejdou vytvoří předtím ve Francii tyto hlavní proudy :

Via Turonensis (Paříž) - Tours - St. Jean Pied de Port

Via Lemovicensis Vézelay - St. Jean Pied de Port

Via Podiensis Le Puy en Velay - St. Jean Pied de Port

Via Tolosana Arles - Somport - Jaca

Dále nám pak poslouží odkaz. Dobrý popis velkého množství jednotlivých tras svatojakubských poutních cest v češtině lze najít zde <http://www.cz/jakub/index.php>.

Dále uvedme několik odkazů na užitečné webové stránky :

www.caminosantiago.com - oficiální stránky svatojakubské cesty (anglicky, španělsky, francouzsky a italsky)
www.caminosantiago.org - stránky federace asociací přátel svatojakubské cesty (španělsky)
www.caminodesantiago.pl/index.php - polská stránka věnovaná svatojakubské cestě (polsky) včetně velmi pěkně zpracovaných průvodců po jednotlivých trasách v polštině ve formátu PDF. www.peterrobins.co.uk/camino/ - přehled všech známých tras do Santiaga (anglicky) www.pilgern.ch - švýcarské stránky o svatojakubské cestě s podrobnými odkazy (německy) www.jakobus-info.de - praktické informace ze všech částí cesty včetně bohatých odkazů (německy)

Infrastruktura tras a jejich značení

Začneme značením. Většina tras svatojakubských poutních cest je začleněna do systému evropských turistických dálkových pěších tras. Tak například nejvýznamější česká poutní trasa I 24 si nese toto své označení ze Zbraslavi až do Ženevy. Ve Francii pak přebírá francouzské označení GR 65. Kromě těchto kódových označení pro dálkové pěší trasy, které by svou nesrozumitelností mohli některého poutníka zmást mají svatojakubské poutní cesty značení jednoduchým symbolem.

Jedná se o žlutou svatojakubskou mušli v modrém poli

Tento symbol pak nacházíme na značkách, cedulích, nebo třeba na patních

Jak se dozvíme dále, tímto symbolem budou trasy svatojakubské cesty od letošního léta značeny i u nás. Nyní tedy víme jak jsou trasy značeny.

Pokud jde o ubytování poutníků, tak se dá říci, že tak jako postupem času na trase houstne počet poutníků, tak čím blíže cíli, houstne i množství ubytoven. Mění se částečně i jejich velikost a charakter. V Německu a ve Švýcarsku poskytují poutníkům nocleh především farní a klášterní ubytovny. Tak kde takových není, najde si poutník svůj nocleh sám. V malých hotýlcích, v soukromí, nebo třeba v kempu. Ve Francii, kde se již schází poutníků více je výběr možností ubytování pestřejší. Kromě ubytoven církevních, je zde velké množství ubytoven soukromých tzv. Gite d'étape. Ty mohou mít různý charakter, často se jedná u ubytování velmi domácké, kdy třeba rodina část svého venkovského domu využívá pro provoz poutnické ubytovny. Když se pak podává večeře, jedí poutníci spolu s rodinou. Kromě toho najdeme ve Francii ve většině měst a městeček po trase poutnické ubytovny, které provozuje obec. Říká se jim Gite d'étape communale. Někdy to jsou prostě vybavené noclehárny, ale velmi často je poutník příjemně překvapen vybavením a pohodlím, které poskytují. Cena za ubytování je přitom v porovnání s nejlevnějšími turistickými hotely velmi výhodná. V současnosti to bývá v průměru 10 eur. Ještě stojí za zmínku způsob placení za nocleh v církevních ubytovnách. Až na výjimky se zde platí formou dobrovolného příspěvku. Knižní průvodce a texty na poutnických stránkách sice apelují na slušnost a udávají výši obvyklého poplatku, pokud je však poutník chudý a zaplatí symbolickou částkou, nikdo se něho nemračí.

K možnosti využití ubytování v levných poutnických ubytovnách potřebuje poutník kromě jiných atributů jako je poutnická hůl a mušle hřebenatka ještě tzv. Kredenciál, ve Francii Créancier. Jedná se o průkaz poutníka, který vydává zpravidla významná církevní autorita dané oblasti. Touto malou papírovou knížečkou se poutník prokazuje a nechává si jí každý den své pouti označit razítkem místa, kde nocoval nebo kudy procházel.

Financování budování tras v jednotlivých státech Evropy

Financování budování a údržby tras svatojakubských poutnických cest bývá obvyčejně vícezdrojové. Zpravidla se na něm podílí církev, část prostředků bývá z rozpočtu krajů a měst, kterým svatojakubská poutní cesta přivádí návštěvníky. V Německu se na budování tras podílejí Svatojakubská bratrstva, která mívají mnohatisícovou členskou základnu a vládnou tedy značnými prostředky. Významnou část poskytují samozřejmě peníze z projektů Evropské unie, jako je například LEADER.

Svatojakubské trasy v ČR - přehled jednotlivých tras

Za hlavní, páteřní trasu na území České republiky se dá považovat trasa, která vede ze severu, od německé Žitavy. Na české území vstupuje u Hrádku nad Nisou a pokračuje přes Chrastavu, Český Dub, Mnichovo Hradiště, Mladou Boleslav, Benátky nad Jizerou a Starou Boleslav do Prahy (tuto trasu dobře popisuje německé svatojakubské sdružení ze Žitavy na stránkách <http://www.zittauer-jakobsweg.de>). Z Prahy pokračuje jihozápadním směrem do Karlštejna odkud se rozděluje na severní větev vedoucí do Železné a jižní větev, která vede do Všerub. Trasa, která vede k hraničnímu přechodu Železná je součástí dálkových turistických tras a je označená I 24 (její itinerář lze najít zde http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/praha-zelezna/). Pod tímto označením vede až do Ženevy a dále do francouzského Le Puy-en-Velay odkud pokračuje pod starodávným názvem Via Podiensis.

Další známou trasou je trasa z Prahy na jih do Českého Krumlova a odtud přes Frymburk na Vítkův Kámen. Tato trasa byla v červenci loňského roku vyznačena a slavnostně otevřena několikadenní poutí, kterou pořádala společně občanská sdružení Cesta Hvězdy, Ultreia a další (informace o akci a reportáž z jejího průběhu je možné najít zde [http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/praha-cesky-krumlov-09/praha-cesky-krumlov-cesta-hvezdy/](http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/praha-cesky-krumlov/praha-cesky-krumlov-09/praha-cesky-krumlov-cesta-hvezdy/)).

Poslední známou trasou, ke které existují historické prameny a na jejímž znovuoobnovení se v současné době pracuje je trasa, která vede z Polska přes Náchod, Hradec Králové a pak přes východní a střední Čechy do Prahy.

Značení českých svatojakubských tras

V tuto chvíli ještě na našem území, na rozdíl od skutečnosti okolních zemí Rakouska, Německa, ale i Polska nenajdeme jednotné značení svatojakubských tras. Existují zatím jen různé nekoordinované pokusy. V pohraničí (např. v jižních Čechách na trase od Českého Krumlova ke státní hranici) můžeme na některých místech najít spontánně vylepovaná označení symbolem svatojakubské mušle, které zde zřejmě vylepili rakouští či němečtí příznivci Sv. Jakuba. Dálkovou turistickou trasu I 24 z Prahy do Železné zase jako Svatojakubskou vyhlásil Klub českých turistů a upozorňuje na ní ve svých materiálech a také třeba na dvou informačních tabulích u trasy v Hostouni a v Berouně. Z hlediska celoevropského systému značení svatojakubských tras jsou tyto pokusy pouhým nesmělým začátkem.

O jednotné vyznačení sv. Jakubských tras proto od samého počátku své existence usiluje první české svatojakubské „bratrstvo“ - občanské sdružení Ultreia. Zásadní skutečností v problematice značení dálkových pěších tras v České republice je fakt, že podle platné legislativy může takové značení na našem území provádět jediná organizace a to Klub českých turistů (KČT). Proto došlo v loňském roce k několika jednáním mezi výše uvedenými organizacemi a díky vstřícnému přístupu KČT došlo k dohodě, která je z hlediska budoucnosti značení svatojakubských tras v České republice velkým úspěchem. KČT odsouhlasilo označení svatojakubských tras na svých značkách a to tak, že na všech plechových rozcestnících dotčených cest bude trvale umístěn symbol svatojakubské cesty, kterým je svatojakubská mušle. Konkrétně půjde o v Evropě nejpoužívanější označení, kterým je žlutá mušle v modrém poli. V první fázi budou tyto značky nalepovány jako nálepky na tabulky plechových rozcestníků a to na náklady o.s. Ultreia. V budoucnu pak, při pravidelné obnově značení budou symboly svatojakubské mušle umístěny na tabulky trvale. První značky se v terénu objeví již letos, kdy bude v prvním červencovém týdnu slavnostně otevřena a při té příležitosti i označena tzv. Žitavská cesta, tedy úsek mezi Hrádkem nad Nisou a Prahou. Informace o slavnostním otevření najdete zde http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/zitava-praha/zitava-praha-cervenec-2010/

Sdružení v současnosti pracuje i na vyznačení trasy svatojakubské poutní trasy přes území hlavního města Prahy. Hledáním v archivních materiálech a průzkumem terénu jsme vytravovali trasu Prahou do kostela svatého Václava na Proseku, přes Prosecká skály, parky v Libni k Libeňskému zámečku, po cyklostezce kolem Vltavy do Troje, přes lávku přes Vltavu do Stromovky, Letnou, Štefáníkův most, chrám svatého Jakuba, Staroměstské náměstí, Karlův most, Pražský hrad, Malou Stranu, Kampu, cyklostezku po pravém břehu Vltavy do Zbraslavi. Klíčovým bodem a východiskem trasy je a bude samozřejmě kostel Sv. Jakuba v Jakubské ulici. Na severovýchodě Prahy, kde do hlavního města přichází slavná svatováclavská Via Sancta je v současnosti pro poutníky obtížná situace. Staré pěší cesty zde zmizely buď pod asfaltem silnic, nebo byly rozorány a jsou z nich pole, ve kterých osamoceně stojí památné otevřené kaple, které tuto pro Čechy nejvýznamnější poutní cestu lemovaly. Občanské sdružení Ultreia využilo příznivé situace, kdy se v Praze zrovna projednává nový územní plán, vstoupilo do jednání s Útvarem rozvoje hl. Města Prahy a podalo návrhy na zanesení vybudování pěších (případně i cyklo) propojení v problematických úsecích trasy. Na příslušném odboru jsme se setkali s pochopením a vstřícným přístupem. Otázkou je, jak celá věc dopadne ve finální fázi, kdy se o skutečné podobě nového územního plánu bude rozhodovat. Dosud nevyřešeným problémem je také forma značení trasy na území hlavního města, kde se nepoužívá běžné turistické značení.

Důležitou otázkou při vyznačování tras svatojakubských poutních cest je samozřejmě otázka financování. Vzhledem k nepočetné členské základně českého „bratrstva“ je pochopitelně neschůdnou cestou financování z vlastních zdrojů. Výzva případným dárcům a mecenášům zatím zůstala oslyšena. Nejreálnější v tuto chvíli vypadá možnost financování z evropských fondů. Navázali jsme spolupráci se svatojakubským bratrstvem v německém Würzburgu. Přes ně byla ULTREIA o.s. nabídnuta účast na jednání svatojakubských bratrstev Německa, Rakouska a Švýcarska o mezinárodním projektu spolupráce z fondů EU na značení a propagaci svatojakubských tras v Eugendorfu poblíž Salzburgu. Výsledkem jednání byla konkrétní nabídka účasti na projektu s celkovým rozpočtem 200 000 EUR, přičemž čerpat můžeme až 50 000 EUR, tj. V z celkových peněz, ale na spoluúčasti budeme mít účast jen 10 % z celkové spoluúčasti, tedy 6 000 EUR, které můžeme dodat nefinančně formou práce. K tomuto projektu se rozhodnutím výboru ULTREIA o.s. přihlásilo. V současné době jednáme o formě naší účasti. Dále je

sdužení ve spojení s firmou Quentin management s.r.o., která nás vyzvala ke spolupráci na mezinárodním projektu spolupráce tří evropských zemí. Bohužel se nepodařilo v časové tísní při konci časové lhůty pro podání projektu najít třetí partnerskou zemi. Velký zájem o spolupráci projevila svatojakubská bratrstva z Polska. O formě spolupráce v současnosti jednáme.

Možnosti budování další infrastruktury - ubytovny, vyznačení v mapách, informační střediska

Protože v první fázi obnovy svatojakubských poutních cest v České republice, v jejich vyznačení, dochází v současnosti k velkému pokroku, přichází na pořad otázky budování další infrastruktury. Již při procházení a trasování poutních cest oslovujeme představitele obcí, turistická informační střediska a samozřejmě kostely a fary. Provozovatelům turistických ubytoven, pensionů a podobně navrhuje možnost ubytovávat procházející poutníky. Cílem je začlenit svatojakubskou poutní cestu do života regionů tak, jako je tomu například v Německu, Švýcarsku nebo Francii. Pro zmíněné subjekty pak může být zajímavá možnost dostat se do knižního průvodce svatojakubskými cestami v Čechách, jehož vydání v budoucnu sdužení Ultreia plánuje.

Mnoho českých poutníků by rádo svoji pouť začalo s průkazem vydaným v jejich domovině. V letošním roce proto chystá Ultreia vydání tzv. Kredenciálu, neboli průkazu poutníka. Přibližně začátkem května bude hotovo prvních několik set průkazů a budou k dostání u členů výboru sdužení, na které je stálý kontakt umístěný na webových stránkách sdužení. Jednáme také o možnosti opatřit si kredenciál na nějakém stálém místě v Praze. Mohlo by jít o kostel sv. Jakuba, nebo třeba turistické informační středisko, které je poblíž.

Důležitou věcí na pouti je možnost noclehu. V současnosti samozřejmě ještě žádné speciální ubytovny pro poutníky v Čechách nejsou. Vzhledem k očekávanému počtu poutníků také neplánujeme budování žádných velkých „alberges“ jaké jsou ve Španělsku. V první fázi bychom rádi zapojily již existující turistické ubytovny a malé penziony. Je možné, že vzniknou spontánně možnosti ubytování poutníků v soukromých staveních u cest. Velkým snem jsou pro nás malé ubytovny na farách u kostelů podél poutní cesty. Tyto ubytovny mají například ve Francii nezapomenutelnou atmosféru a dávají poutníkovi současně odpočinutí tělu a velkou podporu ducha. Oslovili jsme již několik farářů na trase Žitavské cesty a jednání se vyvíjejí slibně.

Jak je už zmíněno výše, významným počinem pro popularizaci svatojakubské pouti je vydání knižního průvodce. Tomuto však musí předcházet všechny práce výše uvedené, proto bude třeba s vydáním průvodce počkat.

Možnosti organizovaných poutí a využívání služeb poutních průvodců

Způsobů jak vykonat svatojakubskou pouť je více. Záleží samozřejmě na motivech a povaze každého konkrétního poutníka. Někdo pojme pouť jako cestu k sobě samému nebo k prohloubení svého osobního vztahu k Bohu. Někdo na pouť vyráží sám, protože je tak nejvíce otevřený setkávání s novými lidmi, které na své pouti potkává. Na pouť se samozřejmě společně vydávají páry, někdy pouť společně konají rodiče s dětmi.

Někteří poutníci vyrážejí na pouť ve skupinách. Nejde o fenomén toliko moderní, již ve středověku se vydávali na společnou pouť větší skupinky poutníků, často měla skupina svého kněze. Proto je tento způsob konání pouti běžný i dnes. Jen místo kněze mívají skupiny poutníků někoho, koho můžeme nazvat jako průvodce. Význam a funkce průvodce ve skupině je různý, vlastně vždy jedinečný. Jak bylo zmíněno výše, první (novodobé) poutnické společenství v ČR - Ultreia o.s. vlastně vzniklo z projektu Půjdem spolu do Santiaga, který je právě o tom, že se každý rok vydá z Le Puy-en-Velay nová skupina českých poutníků s průvodcem. Tento projekt stále běží a je možné se do něj zapojit.

Dalším fenoménem, se kterým se lze setkat na trasách svatojakubské poutní cesty v západní Evropě je „profesionální“ poutní průvodce, který provází malou skupinku, nebo třeba jen jednoho poutníka. Takovýto průvodce je zpravidla jakýmsi terapeutem, který klientovi-poutníkovi pomáhá intenzivněji prožít vykonávanou pouť, pomáhá s duchovními cvičeními, meditacemi atp. Tato služba existuje i u nás. Věnují se jí např. někteří členové Ultrei. Je o ní zájem a má tedy perspektivu do budoucna.

Poznámka o vztahu církve a poutnictví

Přestože existují určité prameny o dlouhé předkřesťanské tradici poutní cesty do Santiago de Compostella, jejichž zkoumáním se u nás intenzivně zabývají třeba členové sdužení Cesta Hvězdy, je samozřejmě Svatojakubská pouť v první řadě věcí křesťanské tradice. Jde o pouť k hrobu jednoho z apoštolů, kterýmžto místům je v křesťanství přisuzován velký význam. Proto pochopitelně ve všech zemích, kterými trasy svatojakubské poutní cesty procházejí je katolická církev nejvýznamnějším činitelem tohoto ušlechtilého fenomenu. Pro české poutníky, kteří vykonali svatojakubskou pouť proto bývá překvapením určitý odstup a, dá-li se to tak říci, vlažnější přístup současné české církve ke svatojakubské pouti a k poutím a poutnictví vůbec. Pro poutnické sdužení Ultreia je spolupráce s církví na obnově svatojakubské nebo třeba svatováclavské poutní cesty velkou výzvou.

ULTREIA občanské sdružení

Ultreia o.s. je otevřeným sdružením přátel svatojakubské poutní cesty a putování vůbec. Bylo založeno skupinou poutníků v září roku 2008 v Praze. Zakládajícími členy byli zejména účastníci projektu Půjdeme spolu do Santiaga, který vznikl v CK Adventura a jehož první ročník se odehrál v roce 2005. Členem sdružení se může stát každý, kdo se zajímá o poutnictví. V současnosti má sdružení na 30 členů.

Vize :

Lidé budou chodit na dálkové poutě, díky čemuž budou povznášet sebe i národ

Mise :

Podporujeme svatojakubskou poutní cestu a další poutě informačně, organizačně a materiálně

Cíle :

Spravovat web www.ultreia.cz jako hlavní informační portál o svatojakubské cestě a dalších poutích

Najít partnery a sponzory sdružení, kteří umožní materiální podporu poutníků formou příspěvků na dopravu, zlevněných letenek apod.

Získat finanční prostředky na vydání tištěného průvodce po svatojakubské cestě v češtině

Získat finanční prostředky na vyznačení českých částí svatojakubské cesty ve spolupráci s Klubem českých turistů, jejich zanesení do turistických map

Organizovat každoroční pouť po svatojakubské cestě v rámci projektu Pojdme spolu do Santiaga aneb za 7 let ke hrobu sv. Jakuba

Organizovat pravidelné poutní pochody po české části svatojakubské cesty

Propagovat svatojakubskou cestu a další poutě formou článků, besed a přednášek

Vyhledat a podporovat vhodné poutní ubytovny na českých trasách svatojakubské cesty

Autor: Jaroslav Tuček

Česká cesta

Doprava Slovenska v dávnej minulosti ako všade inde súvisela a rozvíjala sa predovšetkým s obchodom. Už na začiatku nášho letopočtu sa spomína obchod s jantárom a obchodníci, vezúci vzácny artikel, prechádzali aj územím Slovenska. Najznámejšia cesta v tomto období je tzv. Jantárová cesta. Volali ju tak od rímsko-provinciálnej doby, keď sa po nej prepravoval od brehov severných morí do Rímskej ríše zlatožltý jantár. V staroveku ho nazývali elektrón a bol vlastne skamenelou živinicou treťohorných borovíc. Dnešný názov jantár pochádza najskôr z litovčiny, kde sa podnes označuje ako „hintaras“. Jantár bol známy svojou pomernou tvrdosťou, dobrou opracovateľnosťou a štiepatelnosťou. Kultúry starovekých národov ho s obľubou používali na výrobu ozdobných predmetov, šperkov a magických amuletov. Cenili si ho viac ako zlato. Poznali ho už starí Kréťania, Asýrčania a v Odysei ho s obdivom ospieval Homér na prelome 9. – 8. storočia pred n. l. Už v 6. storočí pred n. l. zistil grécky filozof Táles z Milétu, že pri jeho trení konskou kúdeľou vzniká akási nová sila, dovtedy úplne neznáma, uvádzajúca do pohybu predmety menšej hmotnosti. Táles vtedy ešte nevedel, že odhalil elektrinu, ktorá na svoje objavenie a využitie musela počkať ešte viac ako dvetisíc rokov.

Jantárová cesta zažila svoje najslávnejšie obdobie v 1. a 2. storočí n.l., keď svetovládne expanzie Rimanov zastavil Dunaj. Na hranici svojho impéria vybudovali Rimania dômyselnú pevnostnú líniu pohraničných opevnení: Limes Romanus. Za touto hranicou sa rozkladalo už územie barbarov, osídlené najmä keltskými, germánskymi a slovanskými kmeňmi. Rímski obchodníci, nehľadiac na tisícorké nebezpečenstvá ďalekej púte k brehom severných morí, podnikali túto cestu, aby získali čo najväčšie množstvo jantáru. Jantárová cesta začínala v Akvileji, významnom starovekom obchodno-remeselníckom stredisku. Ležalo v zátokách západného cípu Terstského zálivu Jadranského mora v severovýchodnom Taliansku. Odtiaľto, prechádzajúc Julské Alpy, viedla jantárová cesta do Emony, dnešnej Ľubľany a ďalej do Poetovia, dnešnej Ptuje v Slovinsku. Tu sa obracala na sever, aby cez Savariu (dnešný Szombathely) a Scarbantiu (dnes Šoproň) dorazila popri Neziderskom jazere do Carnunta. Carnuntum ako sídlo trvalej légie bolo najvýznamnejšou pevnosťou pohraničného systému neďaleko ústia Moravy do Dunaja. Zo starovekého Carnunta pokračovala Jantárová cesta k Devínu, kde prechádzala Dunaj, aby poriečím Moravy, proti jej toku a jej prítoku Bečvy, prešla Moravskou bránou a európskym rozvodím medzi Moravou a Odrou. Po jej prekonaní viedla cesta ďalej pozdĺž rieky Odry po jej toku do priestorov dnešnej Wroclavi v Poľsku, kde odbočovala severným smerom do starovekej Kalisie (dnes Kalisz). Odtiaľto viedla ďalej do priestoru Torune na dolnej Visle, aby pozdĺž tejto mohutnej vodnej magistrály konečne dorazila k svojmu cieľu – pobrežiu Baltického mora v priestoroch terajšieho Gdaňska.

Okrem tejto hlavnej trasy Jantárovej cesty starovekí obchodníci používali i jej vedľajšie vetvy. Tie viedli cez naše územie. Svedectvo jednej z nich nám zanechal geograf Klaudios Ptolemaios z Alexandrie vo svojej mape vtedajšieho sveta z polovice 2. stor. n.l. Vychádzala zo starovekej Kelemantie, dnešnej Iže pri Komárne a cez obchodné stanice Singoné, Arsikuu, Pariennu, Setuu a Asanku, ležiace kdesi v poriečí Nity a Bebravy, dorazila do Leukarista – Trenčína v doline Váhu. Odtiaľ po prechode masívu západných Karpát, viedla do Budorigonu v poriečí Moravy, či Odry, kde sa napojila na hlavnú trasu Jantárovej cesty, smerujúcej v Baltickému moru.

Územím našej vlasti v tomto období viedli i ďalšie trasy Jantárovej cesty z Podunajska cez Karpatské priesmyky stredného a východného Slovenska, ako aj cez Boskovickú brázdú do Kladska a odtiaľ pozdĺž Odry k moru. Význam Jantárovej cesty a jej vedľajších vetiev spočíva i v tom, že zapojili prvýkrát naše územie do svetovej výmeny tovarov a civilizačných prúdení už od praveku, no najmä v období vyspelej antickej kultúry v prvých storočiach nášho letopočtu.

O cestách, aké v tom čase alebo už predtým stavali Rimania, na Slovensku vôbec nemožno v tom období hovoriť. Obchodné karavány šli po chodníkoch, ktoré na Slovensku viedli z Bratislavy smerom na Šaštín, Smolenice, Komárno, dolinou Váhu do Žiliny a cez Oravu alebo Jablunkovský priesmyk do Poľska a z Košíc cez Prešov a Bardejov do Ruska. O cestných spojoch trvalého charakteru možno na Slovensku hovoriť až v stredoveku v súvislosti so vznikom feudálnych miest a hradov.

Po konsolidácii pomerov v boji o uhorský trón v 14. storočí začína ožívať obchod so susednými krajinami, čím nadobudli veľký význam viaceré obchodné cesty. Príkladom je stará Česká cesta. Stredoveká Česká cesta bola dôležitou obchodnou i vojenskou spojniciou medzi Budínom a Prahou. Spájala hlavné mestá uhorského a českého kráľovstva. Česká cesta predstavovala v skutočnosti len kratší úsek európskej diaľkovej magistrály, vedúcej od brehov Bosporu cez Budín, Ostrihom, Trnavu, Brno, Prahu do Porýnia a ďalej k brehom Atlantického oceánu. Jej úsek medzi Budínom a Prahou nazývali už súčasníci ako Via Bohemica. Bola prvou medzinárodne vyhlásenou krajinskou cestou na území terajšieho Slovenska. Trasa Českej cesty sa vytýčila na pompéznom dvojstrannom medzinárodnom diplomatickom rokovaní v uhorskom Vyšehrade v decembri 1335 a januári 1336, kde za spoločný rokovací stôl zasadol uhorský kráľ Karol Róbert a český kráľ Ján Luxemburský. Z Budína viedla Česká cesta cez Pilišskú Čabu do Ostrihomu, kde prekračovala Dunaj pri Štúrove. Odtiaľto viedla cez Dvory nad Žitavou a zaniknutý Nyárhíd pri Nových Zámkoch do Vlčkoviec, bývalého Farkašína. Ďalej prechádzala cez Trnavu, Bíňovce, Bukovú, Jablonicu, Senicu, Šaštín do Holíča. Rieku Moravu prekračovala brodom pri Kátove. Pokračovala cez Hodonín, Mutěnice, Čejč, Tuřany do Brna. Odtiaľto smerovala známou „trstenickou stezkou“ cez Svitavy, Litomyšl, Vysoké Mýto, Pardubice a Kolín do Prahy. Česká cesta nadobudla najväčší význam v 14. a 15. stor. a s menšou intenzitou sa využívala aj v nasledujúcich storočiach. Uhorskí králi zabezpečili Českú cestu postavením silných strážnych hradov a tvrdzí. Napríklad v Holíči na hraniciach s Moravou stál už v 11. storočí hrad na mieste terajšieho tereziánskeho kaštieľa.

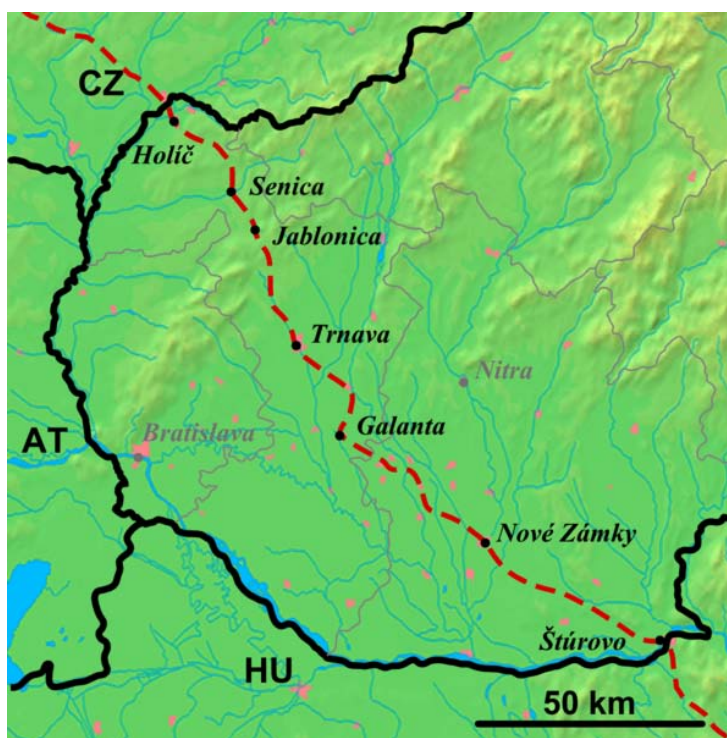
Ruiny hradu Ostrý Kameň, strážiaceho priesmyk cez Malé Karpaty, kadiaľ viedla Česká cesta. Cestnú sieť na Slovensku v 15. storočí tvorili komunikácie nadregionálneho, regionálneho a miestneho významu. Nadregionálny význam mali diaľkové komunikácie, dôležité z vojenského aj hospodárskeho hľadiska (spojenie tranzitného, zahraničného obchodu). Patrila medzi ne už spomínaná Česká cesta, ktorej význam poklesol, keď Turci dobyli a natrvalo obsadili Budín (29.8.1541). Z ostatných ciest nadregionálneho významu boli komunikácie vedúce z Bratislavy (bola významnou križovatkou ciest) cez Trnavu Považím, do Trenčína, Žiliny a ďalej do Sliezska, z Budína cez stredoslovenské banské mestá do Krakova, z Košíc dolinou Torysy do Prešova, odtiaľ cez Sabinov, prípadne Bardejov do

Poľska, napokon z Košíc cez Levoču a Kežmarok do Krakova. Ich význam sa usudzuje podľa miest s právom skladu (Bratislava, Trnava, Trenčín, Košice, Bardejov, Levoča a Kežmarok) a umiestnenia tridsiatkových staníc, kde sa vyberalo clo (tridsiatok). Cesty regionálneho významu spájali predovšetkým mestá a mestečká (trhové strediská) určitého regiónu, zriedkavejšie správne a hospodárske centrá regiónov.

Trasa Českej cesty na území dnešného Slovenska

Slovenské rieky sa už čiastočne využívali na plavenie dreva a po Dunaji sa prepravovali aj iné výrobky. Po vpáde Turkov do Uhorska doprava na neupravenom, silne sa rozlievajúcim a divočiacom Dunaji celkom prestala, s výnimkou prepravy vojska a vojnového materiálu. Stredoveké cesty majú len veľmi málo spoločných znakov s dnešnými cestami. Keďže sa po nich dopravovalo prevažne ťažnými zvieratami alebo nosičmi-pešiakmi, boli úplne bez kamenného podkladu, ba aj bez akejkoľvek povrchovej úpravy. Pravidelne išlo len o vyšliapané stopy, neskoršie, pri doprave povozmi, aj o koľaje. Pomocou mostov, veľmi nákladných a konštruktívne ťažkých stavieb prekračovali sa vodné toky len tam, kde už nebolo iného prostriedku. Vo všeobecnosti sa mosty nahradzovali na potokoch a menších riekach brodmí, na veľtokoch lodnými prievozmi alebo plŕami. Starovek a stredovek si s primitívnymi dopravnými prostriedkami nerobil nárok na stavebne vybudované cesty. Vtedy armádam a obchodníkom, prechádzajúcim častejšie po cestách do neznámeho kraja, záležalo predovšetkým na tom, aby sa vyšliapaná stopa nestratila, čo pri slabej frekvencii bolo vlastne veľkou požiadavkou. Vo vývoji komunikácií znamená už veľký pokrok, keď sa cestný priestor oddelil od susedného poľa živým plotom. Tento zásah bol potrebný už aj preto, lebo si plochu cesty privlastnil často susedný majiteľ. V stredoveku sa cestovalo takmer výlučne na koňoch. Tento dopravný prostriedok slúžil ženám ako aj mužom. Cestovanie na vozoch sa považovalo za prepych. Aj tovar sa nosil prevažne na koňoch. Doprava bola rýchlejšia a vzhľadom na stav ciest i pohodlnejšia.

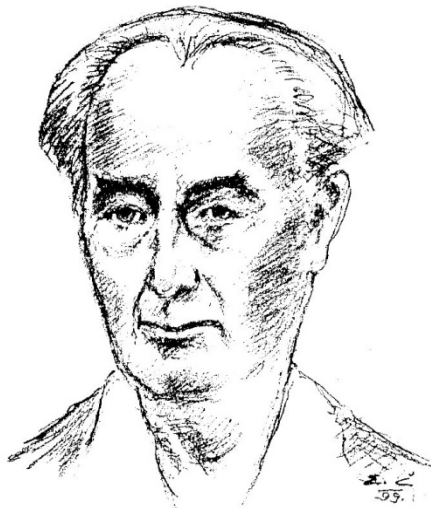
Autor: Pavel Dvořák

Zaniklé středověké osady na Dražanské vrchovině – Hamlíkov, Vilémov, Bystřec

Osobnost Ervína Černého a výsledky jeho výzkumů

Oblast Dražanské vrchoviny, její lesy, louky i pole, ukrývají pozůstatky desítek zaniklých středověkých osad a jejich plužin. To, že o nich víme, je především zásluhou prof. MUDr. Ervína Černého-Křetínského, DrSc (1913-2001), rodáka z Podomí na Vyškovsku. Byť se z rodné vsi odstěhoval již ve věku 12 let, vždy se sem rád vracel a bádání o historii rodného kraje se věnoval (ovšem souběžně s medicínou!) intenzivně od 50. let 20. století.

Obr. 1: Ervín Černý, autoportrét

s hrady a zámky", historické motivy zpracoval ve sbírce epických básní „Zelený barvínek“. Posledním jeho velkým dílem je obsáhlá a krásná Kronika Podomí (1999), věnovaná s láskou rodné vsi a okolí.

Byl v neposlední řadě i zručným kreslířem, své publikace (i lékařské) sám ilustroval - desítky krajinných výjevů, archeologických mapek, rekonstrukcí hradů a náčrtů terénních situací..... Když jsem ho žádal o svolení otisknout nějaké jeho mapky, řekl: „Otiskněte si, co potřebujete - a nic za to nechci. Ale ať je tam napsáno, že to nakreslil Černý, protože mně to dalo spoustu práce!“

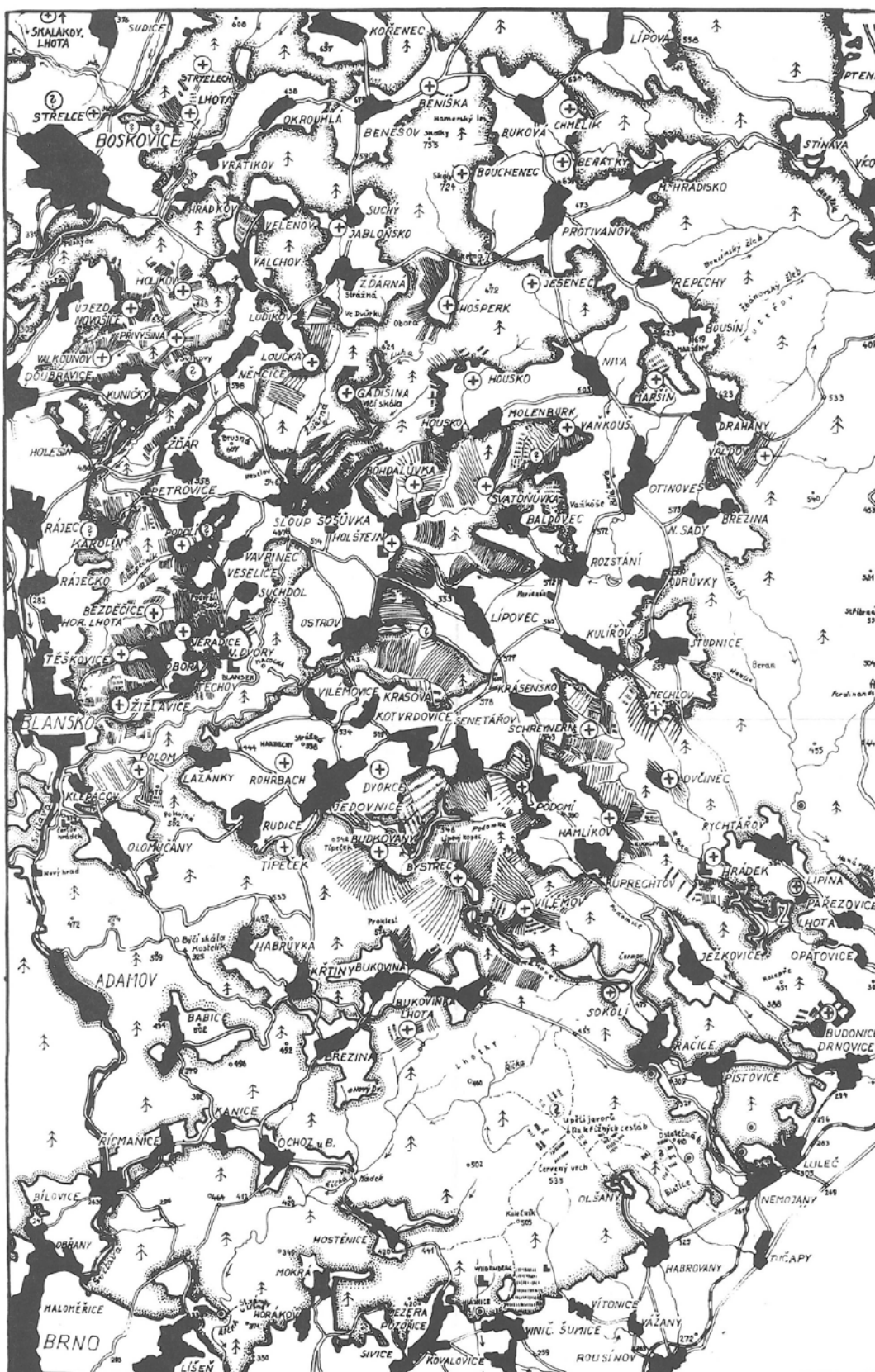
Domnívám se, že podobných individuálních výsledků - jako E. Černý při průzkumu Dražanské vrchoviny - mohou dosáhnout spíše zanícení amatéři (či lépe diletanti) než profesionální historici či archeologové. Dnes stojí za zapamatování jméno p. Mojmíra Režného z Vyškova (který je Černého „žákem“), který posouvá poznání historie okolí zase dál – či spíše hlouběji do minulosti.

Je ovšem pochopitelné, že různé dílčí opravy či doplnění závěrů E. Černého přinesl – a přinese - čas, celkově ovšem je jeho dílo úctyhodné. Také následující texty a většina obrázků jsou především jeho dílem.

Jeho přednášky a vědecké publikace zaměřené zejména na středověké osídlení Dražanské vrchoviny vzbudily pozornost doma i v zahraničí. Do r. 1998 na toto téma pronesl 82 přednášek a publikoval 70 vědeckých prací. Při svých návštěvách rodné vesnice prochodil v terénu stovky kilometrů, s pomocí pásma měřil a mapoval zaniklé středověké vesnice, jejich plužiny i další relikty minulosti. Tuto archeologickou činnost doplnil i jako historik, přičemž nepřebíral údaje starších publikací, ale vlastní analýzou pramenů se vyvaroval opisování chyb předchůdců a přinesl mnohokrát zcela nový pohled. Jeho snad nejznámějším objevem je lokalizace zaniklé osady Bystřec v Rakoveckém údolí, vzpomeňme i Hamlíkov u Ruprechtova, Polom u Klepačova, Neradice a Bezděčice poblíž Těchova celkem 62 osad.

Publikoval opakovaně mj. ve Vlastivědném věstníku moravském a v sborníku Archaeologia historica. Z jeho monografií připomeňme archeologicko-historické publikace „Zaniklé středověké osady a jejich plužiny“ (1979), „Nejstarší historie hradu a městečka Holštejna a panství holštejnského“ (1991) a „Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužin“ (1992), vlastivědné brožury „Dražanskou vrchovinou“ (1998 - s RNDr. Dášou Zouharovou) a „Stručný turisticko historický průvodce Jedovnic a Moravského krasu

Počátky slovanského osídlení Dražanské vrchoviny

Mapa č. 2: Přehledná mapa zaniklých středověkých osad a jejich plůžin na Dražanské vrchovině (měřítko 1:100 000).

Obr. 2: Zaniklé osady a plůžiny na Dražanské vrchovině (E. Černý)

Pokud jde o počátky slovanského osídlení Dražanské vrchoviny, situace se bezpochyby velmi lišila lokalitu od lokality. Lze předpokládat (či dokázat) nástup osídlení na svazích přilehlých k nížinám, údolními prota proudy vodních toků, v místech výskytu železa, i zcela nahodile (z dnešního laického pohledu) umístěné osady, jež dílem zanikly beze stop v písemných pramenech, dílem se zachovaly v dnešních vesnicích na původním půdorysu, dílem byly přeorganizovány a trvaly (či trvají) nadále.

Lze předpokládat, že významným obdobím byla zhruba polovina 13. století, kdy patrně rozsáhlá území Dražanské vrchoviny získávají významné rody a provádějí tzv. kolonizaci, tedy osídlování těchto území. Ta byla kromě potřeby osídlovat tento prostor vyvolána i relativním nadbytkem lidí v úrodných nížinách, kde je již půda nestačila uživit. Kromě zakládání desítek nových osad dochází patrně i k přeorganizování a možná i k rušení osad starších. Vcelku dobře je známa kolonizační činnost pánů Ceblovic (zakladatelé hradu Holštejna), kteří alespoň část kolonistů přivádějí ze svých dolnorakouských držav, proto také v nejstarším zápise nesou tyto kolonizační osady německá jména, nejčastěji složená ze jména lokátora (patrně prvního rychtáře) a slova schlag (schlog), což znamená mýtina, seč (např. Ulaichslog, Merhlinislog, Gothfridslog, Wylhlemslag). I etymologicky je tedy jasné, že k budování vsí bylo nutné mýtit původní, převážně bukové lesy (či spíše pralesy) – tady činnost trvala desítky let, zcela změnila tvář Dražanské vrchoviny a současně ovšem změnila (nejen) hydrologické podmínky.

„Klasickou“ podobu kolonizační vsi holštejnského panství můžeme dodnes vidět např. na uspořádání Kulířova, Lipovce, Vilémovic: středem vsi položené v mírném údolí protéká potok, po obou stranách stojí v rozestupu několika desítek metrů jednotlivé usedlosti (důvodem rozestupu je požární bezpečnost i prostor pro navazující pole), vsím chybí centrální náves, za usedlostmi se táhnou dlouhé pruhy polí.

Zanikání slovanských osad na Dražanské vrchovině

Je jisté, ale zatím neprobádané, že již v 11. či 12. století (a snad i dříve) vznikají a zanikají v tomto prostoru vsi – problémem je absence písemných pramenů i zcela neznatelné terénní stopy po těchto sídlech (v porovnání s dalšími staletími).

K další (menší) vlně zanikání mohlo dojít v souvislosti s organizováním osídlení v době kolonizace. Některé nové vsi byly zřejmě založeny na nevhodném terénu (nebo se vysazení nezdařilo z jiných důvodů) – proto existovaly jen velmi krátce a zanikají již před rokem 1300, kdy se obyvatelstvo buď přesunulo do existujících vsí nebo došlo k vysazení na jiném místě. Někdy o těchto vsích hovoříme jako o kolonizačních provizoriích.

Zřejmě dalším obdobím zániku bylo dlouhé období markraběcích válek na Moravě od závěru 14. století přes navazující období válek husitských a s nedlouhým odstupem navazující boje válek česko-uherských – tedy neklidná doba trvající skoro sto let. Během této doby na Dražanské vrchovině zanikla zhruba polovina vsí (řádově desítky), spolu s nimi i jejich pluziny – ty byly dílem připojeny k pluzinám přeživších vsí (což svědčí o přesunu zbytků obyvatel zanikajících vsí do existujících), dílem opět zalesněny – na mnoha místech tento stav trvá podnes. Byť jde o období, z něhož je písemných pramenů dost, vzhledem k některým nejasnostem nevíme, kdy přesně a z jakého důvodu ta která ves zanikla.

Problémem je i to, že ve středověku se vsi zmiňují nejčastěji při jejich prodejkách, o mnoha těchto transakcích však nejsou doklady – takže se třeba o některých vsích dozvídáme až dlouho po jejich zániku, byť podle archeologických nálezů existovaly několik staletí. A jinde známe jména, známe terénní stopy – a jen odhadujeme, o jakou zaniklou ves by mohlo jít.

Další období – tedy stavovské povstání, třicetiletá válka – se již de facto počtu vesnic na Dražanské vrchovině nedotkla (známe jen zánik Novosad u Podivic). Naopak došlo k pokusu o obnovu některých zaniklých vsí (Hamlíkov, Husí, polovina Podomí). V 18. a 19. století vznikají i vsi nové

Je otázkou, zda jistý náznak blížícího se zanikání drobných vsí (a jejich pluzin) daleko od okresních center neprožíváme nyní...

Obr. 3: Rozpad Holštejnska po r. 1464 (E.Černý)

Zaniklá středověká osada (ZSO) Hamlíkov

Opět jen několik poznámek: Stojí za povšimnutí, že existuje ostrůvek vsí typicky kolonizačního půdorysu (Hamlíkov, Vilémov, Ruprechtov), pojmenovaných patrně původně podle lokátorů „německých“ kolonizátorů, nelze u nich vyloučit prvotní příslušenství k holštejnskému panství, ale hypoteticky od něho odpadají po vymření pánů z Holštejna (tedy po roce 1315). Hamlíkov chybí v nejstarším výčtu holštejnských osad z r. 1349, ale ještě ve 14. století je doložena jako součást holštejnského panství. Ruprechtov je poprvé zmíněn až r. 1446 součástí račického panství, Vilémov poprvé až r. 1563 (také Račicko). Společný je i slovanský tvar zakončený na –ov (zatímco na Holštejnsku se spíše užívalo –ovice. Srovnej Vilémov / Vilémovice). Pokud vezmeme v úvahu blízký hrádek, který po lesní trati dnes nazýváme Kuchlov (opět –ov), o němž z pramenů nic nevíme, je otázkou, zda zde neexistovalo jakési panstvíčko, o němž prameny mlčí.

Znovuobnovení (byť dočasné) Hamlíkova v 16. století je prokazatelné,

průměrně připadalo 25 ha. Usedlostí bylo patrně více, a proto i podíl na jednu z nich byl menší. K prvnímu zániku Hamlíkova došlo mezi léty 1437-1493. Po jeho obnovení mezi léty 1550-1567 došlo k druhému, konečnému zániku mezi léty 1576-1596. Příčinou zpusnutí byl asi hladomor v r. 1585. Hamlíkov se stal středem pozornosti odborných kruhů v NSR (Západním Německu) po publikaci spisu W. Wanna, v němž se snažil objasnit pověst, že 130 obětí z města Hameln bylo r. 1284 odvedeno oklamaným krysařem neznámo kam. Domnívá se, že se děti po dlouhém pochodu usadily v dnes dávno zaniklé vesničce Hamlíkov, lokalizované někde mezi Olomoucí a Brnem. jméno Hamlíkov má být odvozeno od jména města Hameln. Tuto domněnku jsme zpočátku považovali za nepřijatelnou, protože počet hamlíkovských usedlostí zdaleka neodpovídal počtu 130 dětí, jak vypráví pověst. Nicméně dnes, po uvážení, že děti mohly být rozmístěny i do dalších okolních vesnic holštejnského panství, založených podle jmen německými kolonizátory, nejeví se nám nyní tato domněnka tak nereálnou.

Zaniklá středověká osada (ZSO) Vilémov

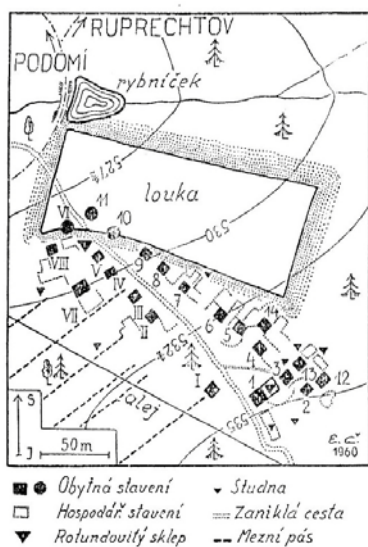
Vše podstatné je níže v textu E. Černého, takže jen několik poznámek: V době zaměření E. Černým bylo místo nálezu porostlé de facto hustým pralesem, Dana Šaurová prováděla archeologický výzkum již v probraném lese – a s respektem se vyjádřila o přesnosti Černého zaměření. Otázkou je interpretace nálezu strusky u pece v usedlosti č. 1. Šaurová vyslovila domněnku, že by mohlo jít o stopy podomácké železářské výroby. L. Belcredi, který na Bystřeci nacházel pece, do jejichž vymazávky byla přimíchána struska, to považoval za analogii a tedy podomáckou výrobu na Vilémově za omyl, podle J. Doležela jsou ovšem doklady podobné výroby v západních Čechách, takže tuto interpretaci nálezu strusky nelze odmítat.

Pro pozdější (oproti Bystřeci) zánik Vilémova svědčí i vyspělejší stavby (podle Šaurové) – celokamenné budovy, trojprostorová dispozice domů - centrální vstupní síň, na jedné straně obytná jizba, na druhé hospodářská komora, vše pod jednou střechou – toto uspořádání domu mnohde vidíme dodnes.

Zajímavá je i pověst o vymření většin obyvatel na epidemii a následné vybudování „Nového“ Ruprechtova namísto zaniklého Vilémova, dnes místními zvaného Starý Ruprechtov. Otázkou je, kdy tato pověst vznikla a zda není až z doby, kdy povědomí o vsi zaniklo a lidé považovali relikty domů za hrobové mohyly. Podle Šaurové Vilémov zanikl až v 15. století, prameny o existující vsi zcela mlčí, jako pustý je uveden r. 1563. Podle obecních webových stránek Ruprechtova (otázkou je hodnověrnost informací!) je Ruprechtov poprvé zmíněn až r. 1446, ale šlo jen o panský dvůr, ves je doložena až r. 1571. Nelze tedy – na základě těchto informací – vyloučit, že po zániku (či v době zanikání) Vilémova mohl poblíž vzniknout panský dvůr, kolem něhož časem vyrostla vesnice. Analogii nového dvora u retardujících či zaniklých vsí je např. Oborský dvůr u ZSO Hošperk či zaniklý dvůr Dvořec (poblíže Budkovan, Bystřece a Podomí), analogií vzniku vsi ze dvora dnešní Bukovina.

Za zamyšlení stojí i velmi malá průměrná výměra lánu, uváděného Černým – jen 9,4 ha (to by spíše odpovídalo půllánu). Zdá se proto pravděpodobné, že buď k Vilémovu patřila i část plůžiny považované za ruprechtovskou (což by bylo logické, pokud by platil výše uvedený časový sled), nebo že zvláštní půdorys (podle Černého), kde někde leží dvě usedlosti „za sebou“, znamená, že ve skutečnosti šlo o budovy jediné usedlosti (a tedy jich bylo reálně méně). Třetí možností (podle analogie Bystřece) je možnost, že ne všechny usedlosti existovaly současně – aneb že nejdříve některé ještě nestály, později už byly některé neosídlené. Dále již Ervín Černý, Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plůžin:

Vilémov (okres Vyškov)

Ves stála v dnešním ruprechtovském katastru 2,5 km JZ od Ruprechtova a 3,5 km J od Podomí, ve výši 530 m.n.m. Místo, kde se nacházela, bylo známé pod jménem „Na prostředních“, „Na barvíčku“ nebo „Na krchůvku“. Obyvatelé Ruprechtova a Podomí považovali totiž vyvýšená místa po zaniklých staveních za hroby. Existuje pověst, podle které na tomto místě stával původně Ruprechtov. Jeho obyvatelé prý vymřeli na cholera a noví osadníci založili na místě dnešního Ruprechtova „nový“ Ruprechtov.

Osada nemusela být hledána, její přesná lokalizace byla známa, šlo jen o zjištění jejího jména. K tomu přispěl zápis v ZDO, knize Petřvaldského z r. 1597, podle kterého ruprechtovský poddaný Jan Jural koupil od račické vrchnosti dědičnou rychtu v Ruprechtově a dílec na Vilémově.

Od doby našeho povrchového výzkumu na Vilémově r. 1953 byl Vilémov uveden v řadě našich prací a z archeologického hlediska v pracích Dagmar Šaurové. První a současně i poslední zmínka o Vilémovu je z r. 1563, kdy je ves uvedena současně s pustým Sokolím a dalšími vesnicemi račického panství. Další doklad o vsi je z r. 1597 ve zmíněné knize Petřvaldského.

Vesnice stála na mírně k severu klesající plošině a její dlouhá osa

Obr. 7: ZSO Vilémov (E. Černý)

směřovala v ostrém úhlu k potůčku tekoucím mimo ves. V současné době kryje plochu zaniklé vsi vyšší smrkový les. Jen její SZ část končí na lesní louce, k níž ze severu přiléhá menší rybníček. Půdorys vesnice se nám zachoval celý s výjimkou menší SZ části. Jde o návesní typ s výrazně protáhlou trojúhelníkovou návsi, jejíž základnu tvoří dům č. 1. Ves je dlouhá 210 m, na svém JV konci 70 m široká. Protáhlá náves je dlouhá 165 m, její šířka před reliktem č. 1 je 28 m a na SZ konci 9-10 m.

Relikty stavení se většinou jeví jako čtvercové nebo obdélníkové vyvýšeniny se zaoblenými rohy. Jen na terénu louky má vyvýšenina tvar okrouhlý, kupovitý. U 6 domků je obrys zachován jen částečně. Jejich výška u reliktu VII, 8 a 14 přesahuje 1 m, u č. 7 a I činí asi 0,5 m, u č. 12 je málo patrná. U většiny vyvýšenin je vrchol tvořen plošinou. V 10 případech zjišťujeme však vkleslinu. U poloviny reliktu je patrná v jednom z rohů zvýšená nakupenina kamení, což odpovídá topeništi. V reliktu č. 1 přiléhá tato nakupenina na střed stěny obytné místnosti. Archeologický výzkum D. Šaurové ukázal, že na podkovovitě vybudované kamenné podezdívce je topeniště, na němž se nalézá hromada valounů železné strusky, což svědčí o existenci železářské pece. Obvodové rozměry reliktu jsou 4-7 m. K největším reliktům patří č. 1 zaujímající pozici čelní stavby na návsi. Rozměry jsou 18 x 6 m. Stavba sestávala z obytné místnosti s již uvedenou železářskou pecí, z malé síně a z další místnosti, po které zbyl trychtýřovitý důl hluboký 2 m. Archeologický výzkum ukázal, že jde o roubený okrouhlý sklep, do něhož se scházelo po kamenných schůdkách. Je pravděpodobné, že je to dům rychtáře. Podobný nálezy původního sklepa zjišťujeme mezi relikty V a VI. Druhou největší stavbou je dům č. VII s rozměry 8 x 7 m.

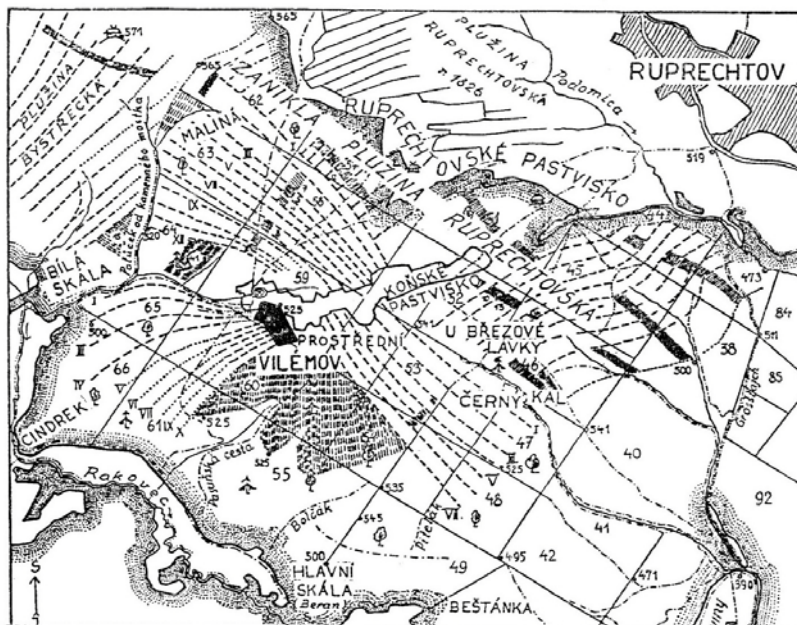
Pozorným povrchovým průzkumem lze zjistit, že obvod reliktu je tvořen zhrouceným, místy lícovaným kamením z podezdívek, příměsí hlíny a řidčeji z drobu do červena nebo do žlutohněda až černa vypálené mazanice s otisky po stéblech slámy.

U většiny popsaných reliktu lze navíc zjistit stopy po hospodářských staveních, která byla budována patrně ze dřeva a hlíny, protože jejich ohraničení není vyznačeno kamením, ale ostřejšími okraji vyrovnaných čtvercových nebo obdélníkových ploch, nebo mírně vyhloubenými rýhami. Nejlépe se uchovaly u obou řad po pravé straně návsi s výjimkou č. 8-11. Šlo jistě o chlévy, hospodářská stavení a dvorky s hnojišti. Rozměry jsou zpravidla větší než u obytných stavení. V areálu zaniklé osady nalézáme 9 stop po studnách v podobě cca 0,5-0,75 m hlubokých závrtek o průměru 1 m. Návsi osady, blíže JZ řadě domů, probíhá mělká stopa po zaniklé cestě, která se dá sledovat ještě 2 km JV směrem patrně k zaniklému Sokolí a západním směrem k zaniklé Bystřeci. Cesta přibírala chodníček vedoucí od skupinky domů č. 2, 3, 12 a 13. Cesta dělí vesnici na SV a JZ část. SV část (nepočítáme-li reliktu č. 1) je tvořena vnitřní řadou reliktu (č. 2-11) a vnější řadou reliktu (č. 12, 13, 14), která - zdá se - se v nejsevernějším úseku nedochovala (byla likvidována loukou?). Rovněž v JZ části probíhá vnitřní řada reliktu (č. 1-VI, přičemž mezi I-II je proluka, do níž lze hypoteticky lokalizovat 2 stavení) a vnější řada reliktu (VII a VIII), přičemž v J úseku této řady nejsou stopy po reliktech. Vzdálenost mezi jednotlivými relikty se pohybuje mezi 20-26 m. Tyto prostory byly z větší části zaujaty hospodářskými objekty.

Svou lokalizací i svým půdorysem se Vilémov podstatně liší od většiny ZSO na Dražanské vrchovině. Leží mimo blízkou vodoteč, nerespektuje její průběh, půdorysně představuje typ návesní silnicovky, je nápadný zdvojením řad obytných objektů v pravé i levé polovině osady. Tyto odlišnosti jsou způsobeny terénem, na němž osada leží, a patrně i jinými, dnes už neznámými faktory.

100 m JV od osady upoutává pozornost nápadná vyvýšenina, na jejíž vrcholové plošině jsou zřetelné stopy po dobývání kamene. Je patrné, že odtud těžili vilémovští osadníci stavební materiál. Podrobnější průzkum nepotvrdil pověst, že by tu stával kostelík, jak se traduje v Ruprechtově.

Archeologický výzkum Vilémova prováděla periodicky od r. 1962 D. Šaurová. Provedla výzkum reliktu č. 1, 13, 14, 18, 19 a 22. Zjistila, že v případě reliktu č. 1 jde o trojprostorový dům s roubeným oválovitým sklepením a s domáckou železářskou pecí podkovovitěho tvaru (selský neboli asmundský typ). V reliktu č. 13 zjistila topeniště, reliktu č. 14 byl bez topeniště a autorka soudí, že může jít o špýchar. U reliktu č. V soudí, že jde o jednu usedlost, o analogii domu č. 1 (s obdélníkovým sklepem a se železářskou pecí). Keramické nálezy datuje do XIII. až XV. století.

Obr. 8: Plužina Vilémova (E. Černý)

V lesních terénech kolem Vilémova se zachovaly stopy zaniklé vilémovské plužiny v celém jejím rozsahu. Zdejší terén byl pro nepatrnou vertikální členitost a pro dobrou kvalitu půdy, chudé na kamení, velmi výhodný. K JZ části osady přiléhala trať složená z 9 záhunenivových, obloukovitě probíhajících parcel, končících na hranách svahů, padajících do hlubokého údolí Rakovce. Průměrná délka parcel je 900 m a plocha trati 43 ha. Soudíme, že se o tuto trať dělilo 8, popř. 9 usedlostí JZ části osady. Velkou část terénu J od osady zaujímá nepravidelný záhonový úsek. Mohlo jít o občinový pozemek nebo o majetek rychtáře. Jeho výměra je 33 ha. Další dvě tratě nemají kontakt s osadou a probíhají ve směru JV-SZ, rovnoběžně s osou osady. Jsou od sebe odděleny dřívějším, nyní však zalesněným Koňským pastviskem. SZ trať se skládá z 11 parcel průměrné délky 800-1100 m a šířky na vzdáleném konci 68 m a na počátku 43 m. Některé z nich jsou podélně záhonově dělené. Plošná výměra tratě je 83 ha. Je patrné, že počtem parcel souvisí tato trať majetkově s usedlostmi v SV části osady. JV trať se skládá ze 6 parcel průměrné délky 1000-1200 m a šířky na konci 83 m a na počátku 50 m. Plošná výměra tratě je 50 ha. Parcely patrně patřily usedlostem č. 12, 13, 14 a snad dalším třem, jejichž stopy byly zničeny loukou. Značně velký záhonový úsek SZ od osady mohl patřit druhé největší usedlosti č. VII. Na SV hranici vilémovské plužiny nasedají kolmo polní parcely zaniklé části ruprechtovské plužiny.

Plužina Vilémova ve svém celku měřila zhruba 209 ha. Vzhledem k počtu 22 usedlostí by připadlo na 1 usedlost 9,4 ha.

Z chudého nálezu keramiky, charakteristické pro XIII. až počátek XV. století, z nepřítomnosti železných artefaktů a požárních stop lze soudit, že příčinou zpusnutí nebyly válečné pohromy, ale odchod nebo vymření obyvatelstva. Při první citaci vsi račického panství r. 1375 a 1376 není uváděn Vilémov ani sousední Ruprechtov. Buď byly obě osady dočasně pusté nebo je vlastnil jiný neznámý feudál. Příčinou zpusnutí mohla být pandemie černé smrti, řádící v letech 1349-1351. Obě vsi byly patrně později znovu osídleny, ale před r. 1466 Vilémov opět zpustl i se Sokolím, zatímco Ruprechtov trval nadále.

Zaniklá středověká osada (ZSO) Bystřec

Jelikož na Bystřeci probíhal 30 let archeologický výzkum Moravského zemského muzea, vedený zprvu V. Nekudou a pak L. Belcredim, je poznání této vsi poměrně dokonalé a výrazně přispělo (i v evropském rámci) ke znalostem o životě středověké vsi.

Výsledky jsou zpracovány v poměrně monumentální publikaci L. Belcrediho Bystřec – o založení, životě a zániku středověké vsi, kterou lze zakoupit v Moravském zemském muzeu. Část nálezů i rekonstrukci jizby lze vidět v Brně, v expozici Moravského zemského muzea Středověká vesnice na Moravě“

Obr. 9: Usedlost VII od JZ - rekonstrukce (L. Belcredi)

Díky výzkumu víme, že ves čítala více usedlostí, než zjistil E. Černý, že v průběhu existence vsi vznikaly postupně nové usedlosti, některé ovšem také zanikly (definitivně či dočasně), měnila se podoba uspořádání usedlostí i uspořádání prostor domů. Až do zániku zůstaly domy (s jedinou výjimkou) dřevěnými srubovými stavbami, což se projevilo i množstvím dokladů o opakovaném vyhoření domů. Až na jedinou (a to jen dočasnou) výjimku není doloženo pokrokové trojprostorové uspořádání domů.

Zajímavým poznatkem je i smetení dvou usedlostí přívalem vody zřejmě při průtrži mračen ještě ve 13. století, tyto usedlosti zůstaly pohřbeny pod hlubokým nánosem písčité půdy splavené z polí, situovaných nad vsí. Jde o doklad změny hydrologických podmínek v důsledku mohutného odlesnění půdy při kolonizaci. Reakcí tehdejších obyvatel byl jednak (logický) posun osídlení mimo záplavovou oblast, jednak vybudování suchých hrází k odklonu hrozících přívalů.

Obr. 10: Pec usedlosti XVIII - dno vyložené valouny,

Za povšimnutí stojí, že usedlost s největším počtem budov nebyla vybavena otopným zařízením – předpokládá se, že jde o rychtu, četné hospodářské stavby patrně sloužily ke shromažďování dávek pro vrchnost. Neexistence otopného zařízení by pak naznačovala, že rychta nebyla dědičnou (což se asi týká celého holštejnského panství), ale že výkonem funkce rychtáře byli pověřováni dočasně jednotliví sedláci, kteří zůstávali bydlet ve svých usedlostech.

Z archeologického hlediska je (paradoxně) štěstím, že k zániku Bystřece došlo násilně a patrně bleskovým přepadem spojeným s vypálením vsi, takže zánikový horizont zachytil situaci „ze života“ vsi – zůstalo tedy množství především železných předmětů, které by při situování v rohu jizby (L. Belcredi) postupným zániku či plánovaném přesunu asi byly odneseny do nových sídel.

Paradoxem je ovšem i to, že důkladný archeologický výzkum znamenal definitivní zánik vsi – tedy i zánik reliktní. Zmizely (srovnány buldozerem) i výrazné podesty, které kdysi umožnily E. Černému ves lokalizovat. Naštěstí půdorysy dvou usedlostí byly obnoveny vyzdáním na maltu a doplněny informačními tabulemi, takže památka na ves zůstala zachována turisticky přístupným způsobem.

Zvláštní je i zmizení povědomí o poloze Bystřece – ještě v josefínském katastru je toto místo označeno jako „hluboký revír, jinak Bystřice“, Jindřich Wankel v Obrazech z Moravského Švýcarska lokalitu vsi popisuje (ovšem již nezná název), někdy po r. 1900 překopali relikty vsi dělníci při budování plánované železnice Blansko – Jedovnice – Račice – Vyškov...

V Jedovnicích (nevím, zda i jinde) existuje pověst, která velmi podrobně líčí zničení vsi husity. Ovšem J. Wankel v Obrazech z Moravského Švýcarska považuje lokalitu za mnohem starší osídlení (8.-12. století), nezná jméno vsi (vsí) ani nezmiňuje husity. Jan Knies ve Vlastivědě moravské z r. 1902 už zaniklý Bystřec zmiňuje (asi ze zemských desk), nezná ovšem lokalizaci a o husitech také mlčí. Předpokládám proto, že celá pověst spojující Bystřec s husity vznikla až někdy ve 20. století.

Domnívám se, že nezodpovězenou otázkou zůstává i příčina a datování zániku vsi. Kdysi předpokládán zánik za husitských válek na základě archeologickým nálezů L. Belcredi odmítl, datoval zánik do období markraběcích válek k roku 1400. Oporou mu jsou vzájemné půhony Voka z Holštejna (straník Prokopa) a Jana Pušky z Kunštátu na Otaslavicích (straník Jošta), kde se vzájemně žalují pro vypálení vsi a loupení. Ze strany Voka jde dokonce o dvě žaloby a požadovaná finanční náhrada je velmi vysoká. Jenže tyto žaloby (půhony) jsou zapsány v půhonných knihách olomoucké cúdy (kraje), ač holštejnské panství leželo v cúdě brněnské. Také D. Papajík proto ve své knize Páni z Holštejna soudí, že se půhony týkají nejmenovaných vsí z území olomoucké cúdy (Vok držel majetky i zde). Je také otázkou, zda doložený zánik usedlosti vypálením nemohl být způsoben opakovaným nájezdem – a zda lze opravdu vyloučit zánik ve 20. letech 15. století za husitských válek (neboť přeci jen musíme brát v potaz záznam v Zemských deskách z r. 1437, který zmiňuje Bystřec jako ves osedlou).

L. Belcredi i na základě toho, že všechny železné předměty nalezené na Bystřeci nesou stopy překování, usuzuje, že i přes blízkost železářské Rudice bylo železo drahé. Jelikož v zánikové vrstvě usedlosti je velké množství železných předmětů, předpokládá, že obyvatelé byli při ničivém nájezdu (Jana Pušky z Kunštátu) vyvražděni, protože jinak by se (např. při přesunu jinam) vrátili tyto předměty vysbírat. Otázkou ovšem je, proč tak neučinili třeba obyvatelé okolních vsí – možná železo nebylo až tak ceněné, možná pro ně byla lokalita zničené vsi „tabu“? Navíc – pročítal jsem zápisy z půhonných knih z prvního desetiletí 15. století, šlechtici se žalují z krádeží, kácení

lesa, vypíchnutí oka poddanému... ale na vyvraždění celé vsi jsem nenarazil. O tom jsou zprávy až z kronik, popisujících chování husitských vojsk. Jelikož mezi nálezy z Bystřece je vzácně i keramika starší, j. Doležel nevyklučuje, že zde mohla už ve 11. století existovat slovanská osada.

Závěrem poznámka „jazykovědná“: Slovanské jméno Bystřec ves dostala zřejmě podle toho, že louka, na níž stojí, je po většinu roku podmáčená, z obou svahů přitékají i povrchové potůčky, dodnes se místy vyskytují menší bažiny. To bylo patrně jedním z důvodů, proč musely být pro stavbu domů navrženy výrazné podesty (pro vyrovnání svahu by stačily podesty částečně zahloubené, částečně navršené).

Obr. 11: Dnešní úprava usedlosti X (J. Plch)

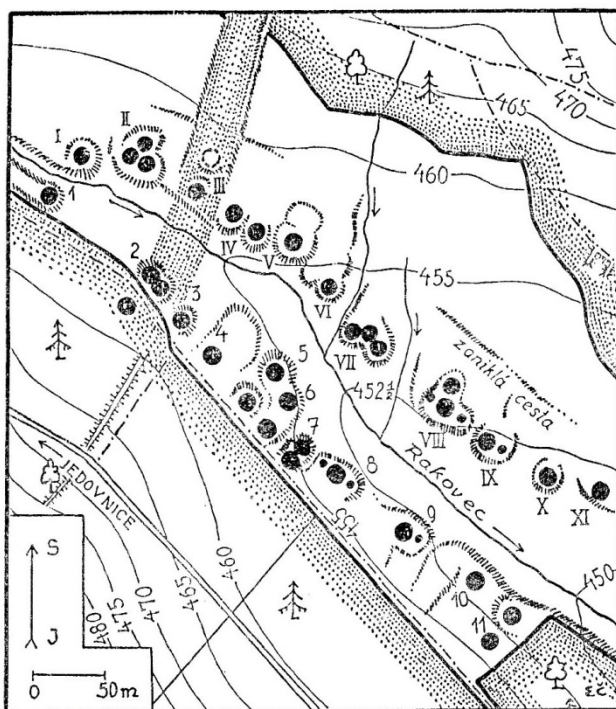
Kolem staveb ve vsi vedl systém odvodňovacích kanálků, některé vedly i pod podlahou staveb. Výrazná vlhkost byla patrně důvodem, proč po prvotních celodřevěných budovách vznikají v další „generaci“ již sruby na kamenném základu. Stojí za povšimnutí, že E. Černý důsledně užívá tvar TA Bystřec, L. Belcredi (a s ním všichni ostatní) TEN Bystřec. Původní slovanský název Bystricz (Bystricz) by se do dnešní doby patrně změnil buď na Bystřice, nebo na Bystrc. I v případě tvaru Bystřec jde podle pouček spisovné češtiny o TEN Bystřec, přičemž v dalších pádech jsou tvary se změnou r-ř (bez Bystrce, k Bystrci atd. - podobě jako u slova stařec).

Dále již Ervín Černý, Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich pluzin:

Bystřec (okres Blansko)

Bystricz (1371), Bisticz (1385), Bystrzecz (1437), okolo Bystreze (1464), na Bystrci (1481), Bystrzecz (1554), Bystrzecz (1554, 1559, 1559).

Zaniklá Bystřec leží v katastru Jedovnic, 4 km JV od městečka, ve výši 450-455 m.n. m. Autoři mylně lokalizovali Bystřec JZ od Jedovnic do blízkosti Rudického propadání. Ke správné lokalizaci Bystřece přispěly následující informace: 1. podle Půhonných knih brněnských se na Bystřec chodilo kolem budkovanských rybníků; 2. v josefínském katastru údolí potoka Rakovce je označeno jako „hluboký revír, jinak Bystřice“; 3. průběh objevených zaniklých polních parcel v lesích senetářovského katastru směřoval k údolí potoka Rakovce. Bystřec byla objevena v údolí Rakovce r. 1959 a její nález i s pluzinou byl publikován v r. 1963 a 1964.

Bystřec patřila k jedovnickému jádru starého holštejnského panství. Byla pravděpodobně založena Bohusem nebo Hartmanem z Ceblovic kolem poloviny XIII. století jako většina holštejnských vesnic. Prvně je uvedena pod českým jménem r. 1371, ale ve výčtu holštejnských osad z r. 1349 se velmi pravděpodobně skrývá pod německým názvem Mehrlinslag. Ves byla odprodána již jako pustá společně s Jedovnicemi z rámce holštejnského panství r. 1464 Matěji Želetavskému. Ke vkladu do ZDB došlo až r. 1481. V držení rodu Želetavských zůstala do r. 1573-1575, kdy celé jedovnické panství bylo postupnou koupí přivtěleno k původní holštejnské državě obohacené o panství rájecké, v jehož svazku zůstala po celá další staletí. Zaniklá Bystřec leží v širokém hlubokém údolí na po obou stranách potační nivy potoka Rakovce. Terén vsi a přilehlého okolí je zaujat loukou, která takřka nepřetržitě sleduje tok potoka. Po obou stranách údolí se zvedají značně příkré zalesněné stráně, které přecházejí v mírně zvlněnou náhorní plošinu, rovněž krytou lesem.

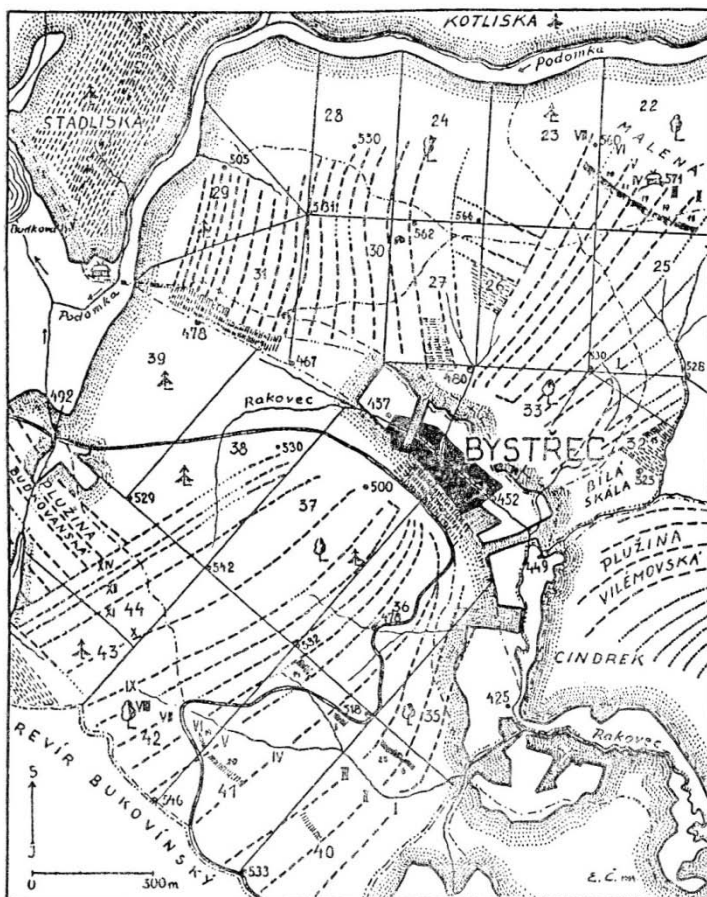
Obr. 12: ZSO Bystřec (E. Černý)

Louka byla ještě na počátku minulého století podstatně širší, jak o tom svědčí indikační skica z r. 1826 a hraniční příkop, probíhající v hloubce okrajové lesní zóny JZ od osady. Jak svědčí reliéfní stopy po staveních, vesnice byla dvojřadá s potoční osou, probíhající od SZ k JV. Její délka byla 430 m, vzdálenost obou řad domů na jejím JV konci byla 102 m, na SZ konci 30 m. Napříč SV řadou vsi probíhají dvě močálovitě vklesliny, které se směrem k lesu rozšiřují v opravdový močál. Větší močálovitě místo je mezi relikty č. 1 a 2. Po cestě, která jistě vedla podél potoka, nezástalo dnes ani stopy. Menší stopa po cestě z pozdější doby je místy patrná ve vzdálenosti 50-100 m za SV řadou reliktních. Stopy po staveních se jeví v podobě kupovitých nebo hřbetovitých vyvýšenin bez centrální vklesliny. Na JV konci vsi relikty č. X a XI jsou pro nepatrnou výšku sotva patrné a o existenci stavení svědčí hlavně nález velkého množství do červena vypálené vymazávky. Podobně je tomu v lese u stavení č. 2.

V SV řadě zjišťujeme povrchové průzkumem 21 reliktních, v JZ řadě 20 reliktních. Vyčlenit z tohoto množství počet usedlostí je v případech těsnějších seskupenin reliktních nebo v případech větší prostorové izolace jednoho reliktní celkem snadné. Při rovnoměrné difúzní rozptýlenosti reliktních je určování usedlostí méně snadné, často problematické. Co nedokáže povrchový průzkum, to objasňuje dnes prováděný archeologický výzkum. S připuštěním určité chyby počítáme s 11 usedlostmi na každé straně osady. Zvláštní pozornost upoutává terénní situace za usedlostí č. III. Ve vzdálenosti 25 m od sebe probíhají až do okraje lesa dva zpočátku nízké, postupně se zvyšující sypané valy. Jejich konečná výška je takřka 1 m. Na protější straně, odsazeně od usedlosti 3, probíhá podobný val, o něco nižší, ale při bázi širší. Končí při patě vzhůru stoupající stráně. Význam těchto reliktních je nám nejasný.

provedení malé informativní sondy v objektu 7 a VII jsme zjistili těsně pod drnem množství bez ladu a skladu nahuštěných částečně opálených kamenů, hroudy a drů do červena vypálené vymazávky a do hnědočerna vypálené mazanice, uhlíky, množství keramických střepů, z nichž se dalo rekonstruovat 7 různých nádob, jeden lichoběžníkový třmen a 31 cm dlouhý lovecký tesák, jemuž chyběla špice. Archeolog zařadil časově keramiku mezi konec XIII. až počátek XV. století.

Archeologický výzkum - periodicky prováděný na lokalitě od r. 1975 V. Nekudou. a L. Belcredim - umožňuje konfrontaci povrchového historicko-geografického výzkumu s výzkumem archeologickým a doplnění metody první metodou druhou. Archeologický výzkum plně potvrdil půdorysné zobrazení Bystřete historicko-geografickou metodou, upřesnil je a doplnil je o důležité nálezy a závěry, které překračují rámec námi použité metody.

Obr. 13: Plužina Bystřec (E. Černý)

Zaniklá plužina zaniklé Bystřete se dochovala celá. Její S polovina náleží do katastru Senetářova, J do katastru Jedovnic. Jde o záhumenkový typ plužiny se vzdáleným odstupem parcel od osady, doplněný v S polovině rozsáhlou přídatnou tratí. Plužina se rozkládá na mírně zvlněné, místy méně, řidčeji více svažité plošině. Jen na několika málo místech je půda kamenitá. V J polovině zjišťujeme rozsáhlejší „kamenné pole“, které narušuje průběh parcel. V době existence osady zde mohla být pastvina nebo lesík.

Záhumenková SV část zaniklé plužiny se skládá z 12 klínových parcel dlouhých 500-1150 m. Parcely jsou orientovány SV směrem a jsou většinou podélně záhonově děleny, setkáváme se zde však s výjimkou kosého záhonového dělení. K této trati se napojuje menší záhonový úsek v oblasti Bílé skály. Celkem je plošná výměra trati 84 ha. Přídatná trať v S polovině plužiny se skládá z 18 parcel, které jsou nasměrovány S. Tím je vytvořen mezi touto tratí a záhumenicovou částí klín, otevřený směrem S. Napříč klínem probíhají dvě kratší parcely a menší záhonový úsek. Druhá parcela přídatné trati má na svém J konci vzácně se vyskytující příčné záhonové dělení. Zhruba uprostřed přídatné trati

je starý opuštěný lom, odkud patrně část Bystřec těžila kámen. Parcely přídatné plužiny končí na okraji rakoveckého údolí přesně na katastrální sanici mezi katastrem senetářovským a jedovnickým. Hranice je zde vyznačena příkopem. Délka parcel se pohybuje mezi 500-950 m. Plocha přídatné plužiny včetně klínové části je 103 ha. Mezi zmíněným příkopem a jižněji probíhající údolní cestou se rýsuje záhonový úsek, v němž záhony jsou nevyklenuté, rozpoznatelné pouze pomocí mezizáhonové rýhy. V tomto případě jde o projev druhotné kultivace půdy z doby po zániku osady a plužiny.

J polovina plužiny má rovněž charakter záhumenkový se vzdáleným odstupem od osady. Je reprezentována 13 záhumenicemi. Je nápadná značnou rozdílností šířky jednotlivých parcel. Příčina může spočívat ve vztazích majetkových, nebo i v rozdílné kvalitě půdy, jako je kamenitost. Parcely mají charakter zčásti klínovitý zčásti pásovité. Končí na hranici mezi bývalým panstvím lichtenštejnským a rájeckým. U jejich SZ hranice končí 6 parcel zaniklé plužiny budkovanské. Na počátku plužiny ve svahu, nedaleko J konce osady, je starý stěnový lom, odkud pravděpodobně byl brán materiál při budování osady. Průměrná délka parcel J poloviny plužiny je 1300-1600 m a celková plocha činí 206 ha. Celková plocha obou polovin bystřecké plužiny měří 393 ha. Na jednu z předpokládaných 22 usedlostí připadá v průměru 18 ha. Přihlédneme-li k velkým lučním rozlohám rakoveckého údolí, patřila Bystřec k středověkým osadám poměrně dobře sociálně zabezpečeným.

O době a příčině zániku Bystřec, podobně jako o zániku dalších 9 osad z celkového počtu 17 osad panství holštejnského, se můžeme vyslovit na základě nálezů archeologických a správně interpretovaných pramenů ze Zemských desek a Půhonných knih. Ohromné množství keramiky a zejména železných předmětů do červena vypálené vymazávky, uhlíků a ohořelých trámů svědčí o tom, že ves padla za oběť požáru. Katastrofa musela přijít naráz a překvapivě, protože obyvatelům nezbyl čas na odnošení jejich životních a pracovních potřeb. Taková situace může nastat jedině v průběhu válečných tažení a bojů. Mezi r. 1437, kdy se ves naposledy uvádí jako osedlá, a r. 1464, kdy se poprvé uvádí jako pustá, k žádným válkám v krajině nedošlo. Musíme tedy obrátit pozornost na dobu husitských válek. Je jisté, že krajinou od Račic k Černé Hoře táhla r. 1423 katolická vojska, vedená biskupem Janem Železným. Rok nato táhla tudy stejným směrem vojska husitská. Je možné, že sem zabloudily husitské roje r. 1428 a r. 1431, kdy jimi byl vyvrácen nedaleký hrad Blansek. Také tažení Albrechta Habsburského mohlo zde dokonat dílo zkázy. Je zcela oprávněná domněnka, že ještě před dobou válečné katastrofy bylo holštejnské panství Vokem V. z Holštejna odstoupeno Henikovi z Valdštejna a že - protože zemské desky od r. 1420 do r. 1437 byly

zavřeny - mnohem pozdější záznam této majetkové směny vystihoval situaci nikoliv v době zápisu (r. 1437), ale v době před katastrofou. K zániku Bystřece proto došlo v době mezi r. 1420 (1423) a r. 1431. Tento závěr lze podpořit půhonem z r. 1464, v němž jsou kolem pusté Bystřece uváděna luka a lesy. Ke vzniku lesů na terénu dřívější plužiny mohlo dojít za údobí 30-40 let, což odpovídá husitským válkám.

Závěrem aneb Quo vadis?

Lokality zaniklých osad i jejich plužiny mohou být pro poučené laiky turisticky velmi zajímavým místem (ti nepoučení obvykle na uvedených lokalitách nic nepostřehnou). Otázkou je jejich zachování do budoucna a míra jejich propagace. K rychlému stírání reliktního terénu v posledních desetiletích výrazně přispívá užití těžké techniky při lesních pracích (to ovšem platí i pro zemědělské práce na lukách) stejně jako zvýšená intenzita usazování organických vrstev (dnes již nikdo nechodí sbírat klestí či šišky na topení. Při rozhovoru kolem r. 2000 si mi E. Černý posteskl, že když navštíví „své“ lokality, kde nebyl desítky let, mám problém tam uvidět věci, které kdysi viděl zcela zřetelně.

Publikování lokalit nalezených E. Černým vedlo k tomu, že do zaniklých vsí vyrazili nadšení amatéři s rýči a krumpáči, aby si našli svůj střep či kamenné relikty, podnítilo to ovšem i aktivitu tzv. detektorářů – ať už vedených zjišťovacími či nezjišťovacími úmysly. A ani definitivní likvidace reliktního terénu Bystřece po archeologickém výzkumu také nemusí každého nadchnout...

Autor: Josef Plch

„Graselovy stezky“ – projekt Interpretace místního dědictví na pomezí Čech, Moravy a Rakouska.

Metodika Interpretace místního dědictví (IMD) podává návod JAK objevit NĚCO, o čem si myslíme, že stojí za TO a KOMU a JAK předat, či JAK zprostředkovat o TOM informaci, zážitek, nabídku. Metodika je účinnou pomůckou k mobilizaci místních aktivit, k posílení vztahu a tím i zodpovědnosti za místo, ve kterém žijí místní obyvatelé. Metodika interpretace povzbuzuje kladný vztah k přírodě, stavebním a dalším historickým památkám a místním zajímavostem.

Podle metodiky IMD vznikly na pomezí Čech, Moravy a Rakouska tzv. „Graselovy stezky“ - síť výhradně pěších stezek kolem městeček a obcí. Od roku 2001, kdy jsme projekt IMD iniciovali, až dodnes, jsme postupně vybudovali sedm okruhů, sedm „Graselových stezek“ – čtyři na území Čech a tři v Rakousku. V současné době vzniká osmá stezka okolím Českého Rudolce.

Území Graselových stezek:

Hlavní cílovou skupinou projektu IMD „Graselovy stezky“ jsou místní obyvatelé, kterým se v procesu IMD snažíme odtajňovat, od-démonizovat historii regionu (bývalé „západní“ vojenské pohraničí, původně německé, po 2. Světové válce divoký odsun a dosídlení ...) a navrátit, či znovu vybudovat, vztah a zodpovědnost k místu kde žijí. Další cílovou skupinou jsou návštěvníci regionu, pro které „Graselovy stezky“ představují atraktivní produkt šetrné venkovské turistiky.

Ústřední postavou projektu IMD se stala historická postava Johanna Georga Grasele, jehož jméno dalo vzniknout hanlivé nadávce „grázi“. On sám, jeho doba a příběhy které zde prožil a i jiným se udály, jsou tématem projektu „Graselovy stezky“ - objevujeme příběhy lidí a krajiny v dobách, kdy se kdy se krajem potuloval loupežník Grasel.

Oblast „Graselových stezek“ je vymezena územím: **Nová Bystřice/Grametten – Heidenreichstein/Staré Město p. Landštejnem - Slavonice/Fratres –Vratěnin/Drosendorf, Nové Syrovice, Raabs/Thaya – Karlstein/Thaya – Dobersberg.**

Na území České republiky jsou okruhy Graselových stezek kolem **Slavonic** (23 km), **Českého Rudolce** (9 km), **Nové Bystřice** (29 km), **Nových Syrovic** (10 km) a **Vratěnína** (7 km), v Rakousku pak kolem **Dobersberg** (48 km), **Karlstein** (36 km) a **Raabs** (31km) a. Přejít mezi nimi, přes hranice vede po stezce **Slavonice – Maříž – Dobersberg** (22 km).

Od samého začátku je projekt Graselových stezek **projektem široké spolupráce**. Na jeho realizaci se podílí spolky, obce, organizace, mikroregiony, nadace, fondy Evropské unie, a řada občanů - dobrovolníků. Graselovy stezky jsou veřejným projektem, který je v souladu se zásadami trvale udržitelného rozvoje ve prospěch místních komunit.

Autor: Olga Žampová,
Slavonická renesanční, o.p.s.

www.zdrojislavonice.cz

Krysař z Hameln na Moravě

Pověst o krysaři z Hameln je obecně známá díky bratřím Grimmům, kteří ji zařadili do své sbírky pohádek a pověstí. Podle jejich podání se roku 1284 objevil v městě Hameln krysař, který se měšťanům nabídl, že za určitou sumu peněz zbaví jejich město myši a krysy, které zde už dlouho řádily. Měšťané souhlasili, a tak krysař začal pískat na píšťalu a hned vylezly odevšad krysy a následovaly krysaře ven z města až k řece Vezeře. Krysař vstoupil do řeky a všechny myši a krysy se vrhly za ním a ve vodě se utopily. Město bylo vysoboženo, ale měšťané nechtěli krysaři zaplatit slíbenou mzdu. Proto krysař 26. června 1284 ráno znovu rozezněl svou píšťalu. Tentokrát se k němu seběhly všechny hamelnské děti starší čtyř let, celkem jich bylo 130. Šli v průvodu za ním za město, kde všichni navždy zmizeli v hoře Kalvárii. Zachránilo se pouze dítě slepé a němé a jeden hoch, který se vrátil pro svůj kabátek. Dr. Wann po studiích na německé univerzitě v Praze působil jako archivář v Opavě, od 1946 ve Würzburgu. Wann se prakticky celý život zabýval pověstí o krysaři v Hameln a jejím historickým výkladem. Už od roku 1934 spolupracoval s hamelnským rodákem, historikem Heinrichem Spanuthem.

Roku 1936 našli Wann a Spanuth v líneburšské knihovně rukopis se záznamem o události v Hameln roku 1284, který byl sice nalezen už roku 1719, ale pak byl opět nezvěstný. Podle tvarů písma byl rukopis napsán kolem 1430-50. Latinský text v českém překladu zní: „Je třeba zaznamenat velice vzácný zázrak, který se stal v městečku Hameln mindenské diecéze léta Páně 1284 právě na den Jana a Pavla. Jakýsi asi třicetiletý mladík, krásný a veskrze dobře oděný, takže všichni, kdož ho viděli, obdivovali jeho postavu a oblečení vešel /do města/ přes most a Veserskou branou. Maje stříbrnou píšťalu podivuhodného tvaru začal hrát po celém městě a všechny děti, slyšíc onu píšťalu, počtem 130, šly za ním východní branou až k místu Kalvárie neboli popraviště, vešly dovnitř a zmizely, takže nikdo nedokázal vypátrat, kde jediný z nich zůstal. Ale matky dětí běhaly od města k městu a naprosto nic nezjistily. A tak stojí psáno: „V Rama bylo slyšet hlas a každá matka oplakávala svého syna.“ A tak jako se počítají léta Páně nebo první, druhý a třetí rok po nějakém jubileu, tak počítali v Hameln první, druhý, třetí rok po odchodu a zániku dělí. Toto jsem našel ve staré knize. I matka pana děkana Jana z Lunden viděla odcházet děti.“

Text líneburšského kodexu se liší od pověsti jen v tom, že nehovoří o krysách a o krysařové pomstě. Také děti nezamizely v hoře, ale na místě popravním zvaném Kalvárie. Není tu ani zmínky o dětech, které se zachránily. Wann sleduje, jak se toto historické jádro v průběhu staletí změnilo v pohádkovou pověst s řadou některých nových detailů či jmen. Přesto historikové nikdy nepřestali hledat konkrétní význam pověsti a její historické souvislosti. Vzniklo tak na dva tucty výkladů, z nichž jen tři mají své opodstatnění. Jeden zmizení hamelnských dětí interpretuje jako výsledek „tance sv. Víta“, druhý je spojuje s bitvou u Sedemúnder 28. července 1260 (kde bojovali hamelnští proti biskupu Wedekindovi z Minděnu) a třetí je dává do spojitosti s německou kolonizací východních území Evropy. Wann se naprosto jednoznačně přiklání k poslední interpretaci a dokládá ji mnoha závažnými vlastními zjištěními.

Podle Wanna 26. června 1284 odešlo z Hameln 130 mladých lidí („Kinder“) na Moravu, aby tam kolonizovali území pod správou olomouckého biskupa. Byl to zřejmě jeden z mnoha odchodů tamních kolonistů, k nimž docházelo po celou dobu, kdy Bruno ze Schaumburgu zastával úřad olomouckého biskupa, ale i za jeho nástupce Dětricha z Hradce. Rodové sídlo Schaumburg leželo jen asi 20 km severně od Hameln, dolnosaského městečka asi 40 km jihozápadně od Hannoveru. Právě zde na Schaumburgu se Bruno krátce po roce 1200 narodil a v tomto kraji žil nejméně do roku 1244. Jeho rod se zasloužil po roce 1200 o dosídlení území kolem řeky Vezery, takže Bruno jako biskup mohl použít rodových zkušeností. A není divu, že si na Moravu zval jako kolonisty právě obyvatele z rodného kraje. Podle odhadu přivedl Bruno na Moravu přibližně 25 000 německých kolonistů a založil na dvě stě obcí a na 30 měst a městeček.

Mnohé z těchto nově založených obcí mají dolnosaská jména, v první části názvu často nesou jméno zakladatele (lokátora), některá jména lze přímo najít mezi dolnosaskými rodinami. Tak např. soudí Wann, že dnešní Rožnov, kdysi zvaný Rosenowe, dostal jméno podle rodiny Rosenau - toto jméno dodnes se vyskytuje v Hamburku a Holštýnsku. Některá pojmenování přímo poukazují na biskupa Bruna (např. Brunthal = Bruntál), případně na místa v jeho dolnosaské domovské krajině (hrady Šaumburk a Šostýn). Na Blanensku existovala kdysi ves Bruno. Podobně se dolnosaský původ projevuje i v řadě šlechtických erbů a v kultu sv. Mořice, který měl dolnosaským přistěhovalcům připomínat jejich původní domov, kde byl právě tento světec uctíván. Tak např. vznikl kostel zasvěcený sv. Morici v Olomouci a v Kroměříži.

Podle odhadu asi dvě třetiny lokátorů (ze tří set v období 1250-1300) pocházelo z území kolem Vezery. Zachovala se jména mnoha z nich, méně už jejich lokační dokumenty, jimiž prokazovali oprávnění získávat kolonizaci pro nová sídla. Mezi jmény lokátorů je i Bode, podle něhož zřejmě byla nazvána obec na Blanensku, později zvaná Podomí. Sem patří také rod Stange (Stango), na nějž upomíná mj. zřícenina hradu Stangov na Vyškovsku. Wannovi se podařilo nalézt mezi přibližně desítkami tisíci německých rodin na území spravovaném biskupem Brunem četná jména, která dokazují jejich dolnosaský původ. Wann zjistil dokonce i několik lokátorů, kteří přišli už před rokem 1284 z Hameln na Moravu. Například Hermann von Wertinghausen, příslušník rodu často připomínaného v Hameln, byl od roku 1273 dědičným fojtem v Mohelnici. Lokátorem byl i biskupův leník Stockvisch z hamelnské měšťanské rodiny, jejíž členové (bratři Franěk a Albert) jsou uváděni k roku 1274 v Modřicích u Brna, Wann proto dochází k závěru, že zatímco před rokem 1284 odcházeli z Hameln na Moravu jen jednotlivci, roku 1284 šlo o ucelený velký počet kolonistů k osídlení určité oblasti, kterou Wann lokalizoval do

zaniklé vsí připomínající starým názvem Hameln, tedy Hemlingen-Hamlingen-Hamlinkov-Hemlincow- Hemlíkov-Hamlíkov (různé varianty v dobových zápisech, roku 1511 dokonce Hamakow). V okolí této nové vsi existoval už dříve větší počet německých obcí, o nichž už byla řeč: Branekesdorf, Birchow, Wilhelmschlag, Seibotschlag, Peterschlag, Gottfriedschlag, Sonnendorf, Schönfeld.

Wann si položil otázku, proč právě odchod kolonistů z Hameln se stal podkladem známé pověsti. V odpovědi poukázal na neobyčejně (asi dvojnásobně) velký počet kolonistů a na fakt, že všichni pocházeli z jediného místa. Ale Wann hledá i příčinu tohoto masového odchodu hamelnských na východ. Odpověď nenašel ve dvou soudobých místních církevních kronikách, které o této události mlčí, ale v rýmované latinské modlitbě v Passionale Sanctorum kláštera sv. Bonifáce v Hameln, zachované bohužel jen v četných pozdějších opisech. Český (nerýmovaný) překlad zní: „Maria, vyslyš nás, neboť tvůj syn ti nic neoděpře. V roce 1284 po Kristu - toto je onen rok, kdy lidé obého pohlaví skomírají - dne Jana a Pavla, který sto třicet dětí, drahých hamelnských, uchvátil, prý nikoli bez řádného rozsudku, když Kalvárie je všechny zaživa pohltila. O Kriste, ochraň hříšníky, aby se nikomu nestalo nic tak zlého.“ Wann se v interpretaci opřel o dva právníké termíny obsažené v modlitbě, kterou se zřejmě modlili mniši ve výroční den události. Jde o slova „damnum“ a „reus“. Podle Wann bylo 130 hamelnských „dětí“ obžalováno („rei“) a řádným soudem odsouzeno (damnum -trest uložený rozsudkem). Wann tak došel k závěru, že 130 mladých hamelnských obyvatel bylo obžalováno a odsouzeno k exkomunikaci a klatbě. Kdo byly tyto hamelnské „dětí“ a jaká byla jejich vina? Odpověď našel Wann na základě analýzy sociální struktury obyvatel města Hameln. Jeho pozornost vzbudila skupina obyvatel, zvaných „kamerlingové“ (Kämmerlinge). Byli to malorolníci, kteří jednak jako občané Hameln museli plnit své povinnosti vůči městu, ale zároveň byli poddaní probošta kláštera sv. Bonifáce, jemuž museli odvádět různé dávky a platit např. za povolení k sňatku. Jak se praví v oné modlitbě, byli tito „kamerlingové“ k smrti vyčerpáni robotními povinnostmi a odepřeli poslušnost klášteru. Proto byli klášterním soudem podle církevního práva souzeni. Hrozila jim exkomunikace a klatba. Proto v podstatě vítanou záchranou byla pro odsouzence nabídka lokátora odejít na východ osídlit území olomouckého biskupství. S touto nabídkou přišel neznámý lokátor, příslušník vyšší společenské vrstvy, neobvykle hezký a dobře oblečený, jak zdůrazňuje líneburšský rukopis. Naopak stejně starobylý nápis na tzv. Krysařově domě v Hameln mluví o pištci oblečeném do Šatů všech barev. Wann tvrdí, že šlo o dvě různé osoby. První, elegantní mladík byl šlechtický lokátor, který nejprve uzavřel dohodu s proboštem kláštera, druhý, pestře oděný, byl lokátorův herold, sluha a pomocník. Právě ten jednal veřejně s obyvatelstvem a utkvěl v paměti lidu jako pozdější „krysař“.

Wann se pokouší rekonstruovat děj onoho 26. června 1284. Lokátorův pomocník začal hrát na píšťalu, aby svolal kamerlingy, kteří bydleli roztroušeně po celém městě. Prošli městem a vyšli východní branou k městským hranicím, kde byla Kalvárie. Zde bylo 130 hamelnských „dětí“ propuštěno z ochrany města, a tak se svému městu ztratilo. Jejich stopy se vynořují až na Moravě, kde založili vesnici, jejíž jméno připomínalo jejich bývalý domov. Lokalizaci této už dávno zaniklé vsi, Hamlíkova u Podomí, provedl Ervín Černý. Na základě pŕihonu pana Vilíma Jedovnického z roku 1572 ji lokalizoval do Psiho (Studeného) žlebu v jihovýchodní části lesního katastru dnešního Podomí, kde zjistil zřetelné stopy po základech šesti domů.

